

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง
และมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

**Maternal-infant Bonding of Teenage Postpartum Mothers with Full-Time
Parenting and Non-full-Time Parenting**

ฉมาพร หนูเพชร

Chamaporn Nupech

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การผดุงครรภ์ขั้นสูง)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Nursing Science (Advanced Midwifery)**

Prince of Songkla University

2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์   ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตร
ด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

ผู้เขียน   นางสาวฉมาพร หนูเพชร

สาขาวิชา   พยาบาลศาสตร์ (การผดุงครรภ์ขั้นสูง)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศศิธร พุ่มดวง)

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จิรเนาวัล ทศศิริ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศศิธร พุ่มดวง)

.....
(รองศาสตราจารย์เรือเอกหญิง สุรีย์พร กฤษเจริญ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์เรือเอกหญิง สุรีย์พร กฤษเจริญ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงจันทร์ เพชรพิเชษฐเชียร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นาวาเอกหญิง ดร.ทัศนศิริ เสมียนเพชร)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การผดุงครรภ์ขั้นสูง)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และขอขอบคุณผู้ที่มีส่วน
เกี่ยวข้องกับทุกท่านไว้ ณ ที่นี้

ลงชื่อ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศศิธร พุ่มดวง)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....

(นางสาวฉมาพร หนูเพชร)

นักศึกษา

(4)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวฉมาพร หนูเพชร)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์ ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

ผู้เขียน นางสาวฉมาพร หนูเพชร

สาขาวิชา พยาบาลศาสตร์ (การผดุงครรภ์ขั้นสูง)

ปีการศึกษา 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง และมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่มารับการตรวจหลังคลอด 45 วัน ณ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลศูนย์ในภาคใต้ เป็นกลุ่มมารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง 258 ราย และกลุ่มมารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน 53 ราย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก เก็บข้อมูลระหว่าง เดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และการคลอด ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึกรักนึกคิดถึงทารก และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน คะแนนรวมทั้ง 2 ด้านอยู่ระหว่าง 0- 120 คะแนน เครื่องมือดังกล่าวได้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ .90 หาค่าความเที่ยงของแบบสอบถามด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเที่ยงของเครื่องมือเท่ากับ .71 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติไค-สแควร์สำหรับข้อมูลส่วนบุคคล และสถิติแมน-วิทนีย์ ยูเทส สำหรับเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองอยู่ในระดับสูงทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารกและด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ($M = 57.42, SD = 3.68$ และ $M = 55.31, SD = 5.15$) ตามลำดับ

2. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนอยู่ในระดับสูงทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารกและด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ($M = 55.69, SD = 5.25$ และ $M = 51.87, SD = 7.23$) ตามลำดับ

3. การเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก พบว่าค่าเฉลี่ยลำดับที่คะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (mean rank = 164.34) สูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน (mean rank = 115.40) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$)

สรุป ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองสูงกว่าของกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับสูง

Thesis Title Maternal-infant Bonding of Teenage Postpartum Mothers with Full-Time Parenting and Non-full-Time Parenting

Author Chamaporn Nupech

Major Program Nursing Science (Advanced Midwifery)

Academic Year 2012

ABSTRACT

This survey research study aimed to compare the maternal-infant bonding of teenage postpartum mothers with full-time parenting and non-full-time parenting who were checked up 45 days after birth at general hospitals and central hospitals in the South of Thailand. Convenience sampling was used during May-November 2012. The sample consisted 258 teenage postpartum mothers with full-time parenting and 53 with non-full-time parenting. The instrument was a questionnaire which has two parts: the first covered personal information and information about pregnancy and childbirth, and the second covered maternal-infant bonding, divided into two aspects: feeling toward the baby and behavior to show their love and bonding, recorded on a combined score of 0-120. The questionnaire was developed based on literature review. The content validity was evaluated by 3 experts yielding a content validity index (CVI) of .90, and the reliability of the questionnaire was assessed using Cronbach's alpha coefficient of .71. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation and chi-square for demographic data, and Mann-Whitney U test for comparison of maternal-infant bonding.

The results are summarized as follows:

1. Maternal-infant bonding of full-time parenting teenage postpartum mothers was at high level in both aspects ($M = 57.42$, $SD = 3.68$ and $M = 55.31$, $SD = 5.15$) respectively.

2. Maternal-infant bonding of non-full-time parenting teenage postpartum mothers was at high level in both aspects ($M = 55.69$, $SD = 5.25$ and $M = 51.87$, $SD = 7.23$) respectively.

3. In comparison of maternal-infant bonding the result show that maternal-infant bonding score of full-time teenage postpartum mothers (mean rank =164.34) was higher than that of non-full-time teenage postpartum mothers (mean rank = 115.40) ($p < .001$).

In conclusion, the maternal-infant bonding of full-time parenting mothers was statistically significantly higher than that of non-full-time parenting mothers. However, the maternal-infant bonding was at a high level in both groups.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.ศศิธร พุ่มดวง และรองศาสตราจารย์ เรือเอกหญิงสุรีย์พร กฤษเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางรวมถึงข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ด้วยความเอาใจใส่และเมตตา รวมทั้งเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ที่กรุณาเสียสละเวลา พร้อมให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ในระหว่างการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาลในภาคใต้ที่เก็บข้อมูลทุกแห่ง รวมทั้งหัวหน้าฝ่ายการพยาบาล หัวหน้าและบุคลากรแผนกวางแผนครอบครัว ผู้ช่วยวิจัยทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ตลอดจนขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างที่กรุณาเสียสละเวลา และให้ข้อมูลที่มีค่ายิ่งสำหรับการศึกษาในครั้งนี้

ท้ายที่สุดนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ นพพร หนูเพชร คุณแม่รัชณี หนูเพชร สมาชิกในครอบครัว และญาติพี่น้องทุกท่านที่คอยเป็นกำลังใจและสนับสนุนด้านการศึกษาตลอดมา ตลอดจนขอขอบคุณ พี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ ทุกท่านที่เป็นกำลังใจและให้การช่วยเหลือเป็นอย่างดี รวมทั้งขอขอบคุณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์อันใดอันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่บุพการี คณาจารย์ บุคคลอันเป็นที่รัก ตลอดถึงทุกท่านที่อ่านวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ณภาพร หนูเพชร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
ABSTRACT.....	(7)
กิตติกรรมประกาศ.....	(9)
สารบัญ.....	(10)
รายการตาราง.....	(12)
รายการภาพประกอบ.....	(13)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
คำถามการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิด.....	6
นิยามศัพท์.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	8
ความสำคัญของงานวิจัย.....	9
บทที่ 2 วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง.....	10
วัยรุ่นและการเป็นมารดาวัยรุ่น.....	11
ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก.....	19
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	38
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	38
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	41
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	43
การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง.....	44
การจัดการข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล.....	47

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ผลการวิจัย.....	47
อภิปรายผลการวิจัย.....	60
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	66
สรุปผลการวิจัย.....	66
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	67
ข้อเสนอแนะ.....	68
บรรณานุกรม.....	71
ภาคผนวก.....	81
ก ใบพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง.....	82
ข เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล.....	84
ค วิเคราะห์แบบสอบถามรายข้อ.....	92
ง รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	94
ประวัติผู้เขียน.....	95

รายการตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวน ร้อยละ และความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะทั่วไป.....	49
2	จำนวน ร้อยละและความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลสถิติศาสตร์ และ การเลี้ยงดูทารก.....	53
3	จำนวน และร้อยละของระยะเวลา (วัน/สัปดาห์) ที่มารดาในกลุ่มเลี้ยงบุตรด้วยตนเองใช้ในการเลี้ยงบุตร.....	55
4	จำนวน และร้อยละของระยะเวลา (ชั่วโมง/วัน) ที่มารดาในกลุ่มเลี้ยงบุตรด้วยตนเองใช้ในการเลี้ยงบุตร.....	56
5	จำนวน และร้อยละของระยะเวลา (วัน/สัปดาห์) ที่กลุ่มมารดาเลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วนใช้ในการเลี้ยงบุตร	57
6	จำนวน และร้อยละของระยะเวลา (ชั่วโมง/วัน) ที่กลุ่มมารดาเลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วนใช้ในการเลี้ยงบุตร.....	57
7	ระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกจำแนกตามกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน.....	59
8	เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยลำดับที่ของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกระหว่างมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ใช้สถิติแมน-วิทนีย์ ยู เทส.....	60

รายการภาพประกอบ

ภาพ		หน้า
1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
2	กราฟแสดงผู้ดูแลหลักของกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน.....	58

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

การตั้งครรภ์วัยรุ่นพบได้ทั่วโลก เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยในปี พ.ศ. 2550 พบว่ามีการตั้งครรภ์วัยรุ่นในประเทศไทยเป็นอันดับหนึ่งของทวีปเอเชีย (สุพร, 2553) ในปี พ.ศ. 2554 พบว่าประเทศไทย มีอัตราการตั้งครรภ์วัยรุ่นร้อยละ 14.32 สถิติของภาคใต้ พบการตั้งครรภ์วัยรุ่นร้อยละ 11.45 และจากสถิติของจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดตรัง พบอัตราการตั้งครรภ์วัยรุ่นร้อยละ 12.74, 11.06, 13.13 และ 12.89 ตามลำดับ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การอนามัยโลกกำหนดไว้ที่ร้อยละ 10 โดยหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นร้อยละ 80 เป็นการตั้งครรภ์แบบไม่ตั้งใจ หรือไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์มาก่อน มักตั้งครรภ์โดยบังเอิญและขาดความรู้ในการป้องกันการตั้งครรภ์ (เบญจวรรณ, 2553; วิโรจน์, 2553) จะเห็นได้ว่าปัจจุบันการตั้งครรภ์วัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ทารกที่คลอดจากมารดาวัยรุ่นเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

การตั้งครรภ์วัยรุ่นเป็นภาวะวิกฤตที่วัยรุ่นต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งครรภ์ที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามล้วนส่งผลกระทบต่อทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม มารดาวัยรุ่นมักขาดวุฒิภาวะทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม จากการตั้งครรภ์ที่ขาดประสบการณ์ ขาดความพร้อมในการเตรียมตัวในการตั้งครรภ์และการเป็นมารดา มีความสามารถในการแก้ปัญหาจำกัด ทำให้เป็นการยากที่จะยอมรับบุตรในครรภ์และยอมรับในบทบาทมารดา (Kemp, Sibley, & Pond, อ้างตาม สุอารี, 2551) จึงแสดงพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรไม่เหมาะสม รวมทั้งไม่สามารถตอบสนองความต้องการของทารกได้ เป็นผลให้มารดาวัยรุ่นเกิดความคับข้องใจ มีทัศนคติในการเลี้ยงดูบุตรไม่ดี และไม่ยอมเลี้ยงดูบุตรต่อไป (อดิณา, เขวลักษณ์, จวีวรรณ, และวรรณ, 2554) ซึ่งจะกระทบต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกจะพัฒนาไปพร้อมๆกับบทบาทการเป็นมารดา ดังนั้นถ้ามารดาไม่สามารถแสดงบทบาทการเป็นมารดาได้ดีและเหมาะสม ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกก็จะไม่พัฒนาหรือพัฒนาได้ไม่ดีเช่นกัน (เบญญาภา, ปรียา, สุริย์พร, และวัฒนา, 2553) ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทีละน้อย เริ่มตั้งแต่มารดามีการวางแผนการตั้งครรภ์หรือการมีบุตรไปจนถึงระยะหลังคลอด (Klaus & Kennell, 1982) ความรักใคร่ผูกพันมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การเจริญเติบโต และพัฒนาการของทารกทางด้านร่างกาย จิตใจ และจิตสังคม ประสบการณ์การเลี้ยงดูที่ทารกได้รับมีส่วนสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพ ใ้ให้กับเด็ก ความรักความอบอุ่นจากมารดา จะทำให้ทารกเจริญเติบโต มีความมั่นใจในตนเอง ใ้ไว้วางใจผู้อื่น แต่ถ้าในทางตรงกันข้ามทารกไม่ได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่จากมารดาจะทำให้เป็นเด็กมีปัญหาทางอารมณ์ และมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเมื่อโตขึ้น (สุชา, 2542) ถูกทารุณกรรม และอาจเสียชีวิตหลังคลอด (วันเต็มและคณะ, อ้างตาม สุหรี และกัญญาดา, 2550) นอกจากนี้ยังพบทารกถูกทอดทิ้ง ร้อยละ 10 เป็นทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่น (เบญจวรรณ, 2553) วัยทารกเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และทางอารมณ์ รวมทั้งพัฒนาการทางการเรียนรู้และบุคลิกภาพ ทารกไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้จึงต้องการความรัก ความอบอุ่น การช่วยเหลือและการเลี้ยงดูจากมารดา (สุหรี และกัญญาดา) นอกจากการเลี้ยงดูจะมีผลกระทบต่อทารกแล้วยังส่งผลกระทบต่อตัวมารดาเองด้วย เช่น ความพึงพอใจในบทบาทมารดาลดลงและทำให้บทบาทการเป็นมารดาล้มเหลว (เพ็ญญา, 2549)

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก มีหลายประการ สำหรับปัจจัยด้านมารดา ได้แก่ อายุ การรับรู้ประสบการณ์การคลอด การสนับสนุนทางสังคม อ้อมโนทัศน์ บุคลิกลักษณะ สภาวะด้านจิตใจ ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก การเจ็บป่วย การวางแผนการตั้งครรภ์ ส่วนปัจจัยทางด้านทารก ได้แก่ การเจ็บป่วยและความผิดปกติของทารก พัฒนาการ และ เพศของทารก ปัจจัยด้านบิดา ได้แก่ การที่บิดาดูแลเอาใจใส่มารดาตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงหลังคลอด ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ นโยบายในการดูแลของแต่ละโรงพยาบาล การแยกของมารดาและทารกหลังคลอดเพื่อให้การพยาบาล เป็นต้น (ประกายทิพย์, 2544; Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002; Olds, London, & Ladewig, 2000) ถ้าปัจจัยดังกล่าวเป็นไปในทางบวก

จะมีผลส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก และการปรับบทบาทการเป็นมารดา ดำเนินไปในทางที่ดี (Olds, London, & Ladewig) ซึ่งปัจจัยข้างต้นที่กล่าวมานั้นมีการศึกษาและพบผล การศึกษาที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์แล้ว

การทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาได้มีการศึกษาเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อ ทารกโดยมีการสร้างโปรแกรมเพื่อส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก หลายวิธีดังนี้ การสอนและให้ความรู้ในเรื่องดังต่อไปนี้ เช่น การปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ การเตรียมตัวคลอด การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พัฒนาการทารกในครรภ์ การเสริมสร้างสายสัมพันธ์แม่ลูก พฤติกรรมทารก ในเรื่อง การร้องไห้ การกินนม การแหะนม และการอาเจียน การจับถ่าย การนอนหลับ (นาวพร, ศรีสมร, และอรพินธ์, 2551; พนิดา, 2543; สุพร, 2551) รวมทั้งมีการการแจกคู่มือการปฏิบัติตน (นาวพร, ศรีสมร, และอรพินธ์; พนิดา; พรพรรณ และกาญจนา, 2550; มนต์ตรา, 2551; ศรีสมร, มาลี, และ จิราพร, 2550; สุอารี, 2551; อานาจ, 2552) การสอนแบบรายบุคคล (สุอารี) โปรแกรมการนวด สัมผัสมี 3 วิธี ได้แก่ การนวดสัมผัสร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์กับทารก (สุอารี) การนวดของไวท์ เทราท์ (มนต์ตรา, ศรีสมร, และอรพินธ์, 2552) การนวดสัมผัสทารก (อานาจ) การอาบน้ำแบบ มีปฏิสัมพันธ์ (ศรีสมร, มาลี, และจิราพร) การให้คำปรึกษาแบบรายกลุ่มอย่างมีแบบแผน (สุพร) การศึกษาดังกล่าวทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างใน การศึกษา เป็นหญิงตั้งครรภ์และหญิงหลังคลอดที่อยู่โรงพยาบาลช่วงพักฟื้นหลังคลอดหรือกลับบ้าน และได้เลี้ยงดูบุตรซึ่งยังคงได้รับการสนับสนุน การดูแลจากพยาบาลจึงอาจมีส่วนที่ทำให้ความ รักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้นได้

นอกจากนี้พบว่าอีกหนึ่งปัจจัยที่สามารถทำนายความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ได้ นั่นคือความสามารถในการเป็นมารดา (Mercer & Ferketich, 1990) สอดคล้องกับการศึกษาของเทติ และแคนดีลาเรีย (Teti & Candelaria, as cited in Ngai, Chan, & Ip, 2010) ที่ว่าระดับความสามารถใน การเป็นมารดาที่สูงจะทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้น และจากการศึกษาของ เมอเซอร์และเฟอร์คีติช (Mercer & Ferketich, as cited in Mercer, 2004) ที่ทำการศึกษาศามารถในการ เป็นมารดาของมารดากลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงและมารดากลุ่มที่มีความเสี่ยงต่ำ พบว่าเมื่อหลัง คลอดผ่านไปเวลา 1 เดือน 4 เดือน และ 8 เดือน ความสามารถในการเป็นมารดานั้นเพิ่มขึ้นทั้ง

2 กลุ่ม นั้นหมายความว่า ความสามารถในการเป็นมารดาจะเพิ่มขึ้นเมื่อระยะเวลาการเลี้ยงดูนานขึ้น จากการทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับเวลาในการเลี้ยงดูบุตรซึ่งผู้วิจัย คาดว่ามีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ซึ่งความสามารถในการเป็นมารดา คือ การที่มารดาปฏิบัติทักษะในการเลี้ยงดูบุตรนั่นเอง

จากการศึกษาของตักการ์ (Tarkka, 2002) การได้ดูแลทารก เช่น การอาบน้ำ การให้อาหาร การสวมใส่เสื้อผ้าให้ทารก เป็นต้น สามารถทำนายความสามารถในการเป็นมารดาได้ร้อยละ 52 ดังนั้นมารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองนั้นจะได้มีปฏิสัมพันธ์ เช่น สบตา สัมผัส พูดยุข รวมทั้งการตอบสนองของทารกที่ดีจะส่งผลให้ มารดามีความรู้สึกสบายใจ และมีความสุขที่ได้ทำหน้าที่มารดา (มนต์ตรา, 2551) ส่งผลให้ความสามารถในการเป็นมารดาดีและความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้นด้วย แต่เนื่องจากมารดาวัยรุ่นนั้นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตามพัฒนาการของวัยรุ่นเองและต้องมารับกับบทบาทใหม่ นั่นคือ การเป็นมารดา ความไม่พร้อมร่วมกับการได้รับการสนับสนุนทางสังคมที่ไม่เพียงพออาจทำให้มารดาวัยรุ่นมีปัญหาในการปรับตัว มารดาวัยรุ่นจำนวนหนึ่งฝากบุตรไว้กับปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติให้เลี้ยงดู เนื่องจากตัวมารดาวัยรุ่นเองต้องกลับไปเรียนต่อหรือหางานทำเพื่อนำรายได้มาเลี้ยงดูบุตร มีทารกบางส่วนอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูของมารดาวัยรุ่นเอง ซึ่งโดยธรรมชาติบิดามารดาควรเป็นผู้ดูแลบุตรเพราะเป็นผู้ที่มีความผูกพันกับบุตรมากที่สุดและมีความเข้าใจบุตรมากที่สุด (กรมสุขภาพจิต, 2548) การที่มารดาไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้นั้นย่อมมีส่วนต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เนื่องจากมารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรนั้นย่อมมีโอกาสที่จะแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพันได้มากกว่า เช่น การสบตา การสัมผัส การพูดยุข โอบกอด การใช้เวลา รวมทั้งได้ปฏิบัติพัฒนาการของการเป็นมารดา เช่น การอาบน้ำ ป้อนนม แต่งตัว เปลี่ยนผ้าอ้อม เล่นหยอกล้อ ส่งเสริมพัฒนาการ เป็นต้น ย่อมทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกพัฒนาได้ดีกว่ามารดาที่ได้เลี้ยงบุตรในระยะเวลาที่น้อยกว่า แต่ยังไม่สามารถกล่าวได้ว่า การที่มารดาวัยรุ่นเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองนั้นจะส่งผลต่อความรักใคร่ที่ดีหรือไม่จากพัฒนาการและวุฒิภาวะของวัยรุ่นที่ยังไม่พร้อม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง

บางส่วน เพื่อพิสูจน์ให้เห็นชัดเจนว่าการเลี้ยงบุตรของมารดาวัยรุ่นมีผลอย่างไรต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก และเพื่อได้ข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการพยาบาลในการส่งเสริมการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เหมาะสมและเกิดผลดีต่อพัฒนาการและการเจริญเติบโตของทารก ลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นในสังคมจากการที่ทารกโดนทารุณกรรมหรือถูกทอดทิ้งในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง
2. เพื่อศึกษาระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน
3. เพื่อเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

คำถามการวิจัย

1. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองอยู่ในระดับใด
2. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนอยู่ในระดับใด
3. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองแตกต่างจากมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนหรือไม่

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ได้มาจากการทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องร่วมกับการประยุกต์ใช้แนวคิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก (maternal-infant bonding) ของคลอสและเคนเนล (Klaus & Kennell, 1982) ซึ่งกล่าวว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก คือความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากมารดาสู่ทารก ซึ่งแสดงออกถึงความรักความห่วงใย เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทีละน้อย ตั้งแต่เริ่มวางแผนการตั้งครรภ์จนกระทั่งหลังคลอด

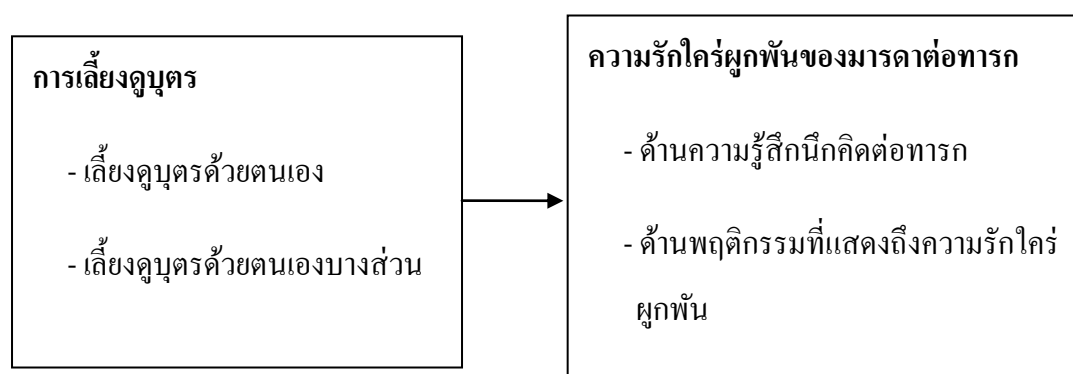
จากการทบทวนวรรณคดี ซึ่งมีผู้ให้ความหมายและกล่าวถึงคุณลักษณะของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก (บุษกร, 2548; อำนาจ, 2552; Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002; Wittkowski, Wieck, & Mann, 2007) สามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดได้ว่า ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึคนึกคิดต่อทารก ได้แก่ ความรัก ความห่วงใย เป็นต้น และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ได้แก่ การเอาใจใส่ดูแลบุตร การกอดรัดอุ้มชู การให้ความรักความอบอุ่น สัมผัสใกล้ชิด ประสานสายตา พุดคุยหยอกล้อกับบุตร และให้เวลาบุตรอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก มีหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านมารดา ปัจจัยทางด้านทารก ปัจจัยด้านบิดา และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (ประกายทิพย์, 2544; Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002; Olds, London, & Ladewig, 2000) ถ้าปัจจัยดังกล่าวเป็นไปในทางบวกจะมีผลส่งเสริมให้ความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาทารก และการปรับบทบาทการเป็นมารดาดำเนินไปในทางที่ดี (Olds, London, & Ladewig) ซึ่งปัจจัยข้างต้นที่กล่าวมานั้นมีการศึกษาและพบผลการศึกษาที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์แล้ว จากวรรณคดีที่เกี่ยวข้องพบว่ายังมีอีกปัจจัยที่สามารถทำนายความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้นั้นคือความสามารถในการเป็นมารดา (Mercer & Ferketich, 1990) สอดคล้องกับการศึกษาของเทติและแคนดีลาเรีย (Teti & Candelaria, as cited in Ngai, Chan, & Ip, 2010) ที่ว่าระดับความสามารถในการเป็นมารดาที่สูงจะทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้น และจากการศึกษาของเมอเซอร์และเฟอร์คีติช (Mercer & Ferketich, as cited in Mercer, 2004) พบว่าความสามารถในการเป็นมารดานั้น

จำเป็นต้องใช้เวลาในการเลี้ยงดูทารก ความสามารถในการเป็นมารดา คือ การที่ปฏิบัติทักษะในการเลี้ยงดูทารกนั่นเอง จากการศึกษาของตาร์คการ์ (Tarkka, 2002) การได้ดูแลทารก เช่น การอาบน้ำ การให้อาหาร การสวมใส่เสื้อผ้าให้ทารก เป็นต้น สามารถทำนายความสามารถในการเป็นมารดาได้

ดังนั้นมารดาที่เลี้ยงดูบุตรมากกว่าย่อมเกิดความรักใคร่ผูกพันต่อทารกดีกว่ามารดาที่เลี้ยงดูบุตรในเวลาที่น้อยกว่า เนื่องจากความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกจะพัฒนาไปพร้อมกับบทบาทการเป็นมารดา ซึ่งช่วงเวลาที่มารดาสามารถเรียนรู้และปรับบทบาทในการเป็นมารดาได้ดีนั้น คือ ช่วง 1 เดือนหลังคลอด (เพ็ญญา, 2549) รวมทั้งทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นนั้นมีส่วนหนึ่งได้รับการเลี้ยงดูโดยมารดาวัยรุ่นเองแต่มีบางส่วนได้รับการเลี้ยงดูโดยปู่ย่า ตายาย หรือญาติพี่น้อง เนื่องจากมารดาวัยรุ่นต้องกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาหรือระบบแรงงาน ที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงดูในเวลาที่แตกต่างกันว่าจะทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกต่างกันหรือไม่

จึงสรุปกรอบแนวคิดการวิจัยในการศึกษาได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์

มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง (full-time parenting) คือ มารดาอายุ 13-19 ปี หลังคลอด 45 วัน ที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองเป็นหลัก อาจมีผู้อื่น เช่น บิดา มารดา ญาติ เข้ามา

ช่วยเหลือเพียงเล็กน้อย การเลี้ยงดูบุตรนั้นประกอบด้วย การให้นม การเปลี่ยนผ้าอ้อม การอาบน้ำ การส่งเสริมพัฒนาการ โดยเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองเท่ากับหรือมากกว่า 5 วันต่อสัปดาห์ ในแต่ละวัน ต้องเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองมากกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนชั่วโมงใน 1 วัน นั่นคือมากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน

มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน (*non-full-time parenting*) คือ มารดาอายุ 13- 19 ปี หลังคลอด 45 วัน ที่เข้าไปมีส่วนในการเลี้ยงดูบุตรเป็นครั้งคราว แต่มีผู้อื่นเป็นผู้ดูแลหลัก การเลี้ยงดูบุตรนั้นประกอบด้วย การให้นม การเปลี่ยนผ้าอ้อม การอาบน้ำ การส่งเสริมพัฒนาการ โดยเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง 1-4 วันต่อสัปดาห์ ในแต่ละวันต้องเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองน้อยกว่า ร้อยละ 50 ของจำนวนชั่วโมงใน 1 วัน นั่นคือน้อยกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก (*maternal-infant bonding*) คือ การรับรู้ความรู้สึก นึกคิด อารมณ์ พฤติกรรมที่มารดาแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใย การเอาใจใส่และการมีปฏิสัมพันธ์ต่อทารก เป็นลักษณะที่สทางเดียวจากมารดาสู่ทารก แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก ได้แก่ ความรัก ความห่วงใย และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ได้แก่ การเอาใจใส่ดูแลบุตร การกอดรัดอุ้มชู การให้ความรักความอบอุ่น สัมผัสใกล้ชิด ประสานสายตา พุดคุยหยอกล้อกับบุตร และให้เวลาบุตรอย่างสม่ำเสมอ วัดโดยใช้แบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจำนวน 30 ข้อ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างเอง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วนในมารดาวัยรุ่นหลังคลอด 45 วัน ที่มารับการตรวจหลังคลอดที่โรงพยาบาล

ศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไปในภาคใต้ จำนวน 311 ราย ระหว่าง เดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2555

ความสำคัญของงานวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้เพื่อได้ทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมหรือสร้างโปรแกรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่เหมาะสมกับบริบทมารดาวัยรุ่น เสนอเป็นแนวทางให้ทุกภาคส่วนปรับเปลี่ยนให้เอื้อกับมารดาวัยรุ่นหลังคลอดให้สามารถเลี้ยงบุตรเองได้ไปพร้อมกับการกลับเข้าสู่ระบบการศึกษาและระบบแรงงาน เช่น การเรียนทางไกล การเรียนผ่านสื่อออนไลน์หรือสื่อการเรียนรูปแบบอื่นที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองที่บ้านไปพร้อมๆกับการเลี้ยงบุตร เนื่องจากความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกมีผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของทารก ถ้าทุกภาคส่วนตระหนักเห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกจะส่งผลดีต่อทารก ทำให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพของประเทศต่อไป รวมทั้งเป็นการลดภาระของสังคมในการดูแลทารกที่ถูกทารุณกรรมหรือโดนทอดทิ้ง

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ซึ่งผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. วัยรุ่นและการเป็นมารดาวัยรุ่น
  - 1.1 ความหมายของวัยรุ่นและระยะของวัยรุ่น
  - 1.2 พัฒนาการของวัยรุ่น
  - 1.3 ความหมายของมารดาวัยรุ่น
  - 1.4 ผลกระทบของการเป็นมารดาวัยรุ่น
  - 1.5 มารดาวัยรุ่นกับการเลี้ยงดูบุตร
2. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
  - 2.1 ความหมายของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
  - 2.2 พัฒนาการความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
  - 2.3 พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
  - 2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
  - 2.5 การประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
  - 2.6 แนวทางการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
  - 2.7 ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อทารก

วัยรุ่นและการเป็นมารดาวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของความเป็นเด็กและผู้ใหญ่ มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันสภาพสังคมปัจจุบันมีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกรวมทั้งแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป มีส่วนทำให้วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร นำไปสู่การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่เพิ่มมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อต่างๆตามมามากมายจากการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม รวมทั้งพัฒนาการของวัยรุ่นที่ยังพัฒนาไม่เต็มที่ การทบทวนวรรณคดีในหัวข้อการเป็นมารดาวัยรุ่นในครั้งนี้ ประกอบไปด้วยเนื้อหาใน 5 หัวข้อ ได้แก่ ความหมายของวัยรุ่นและระยะของวัยรุ่น พัฒนาการของวัยรุ่น การเป็นมารดาวัยรุ่น ผลกระทบของการเป็นมารดาวัยรุ่น และมารดาวัยรุ่นกับการเลี้ยงดูบุตร

ความหมายของวัยรุ่นและระยะของวัยรุ่น

จากการทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องมีผู้ได้ให้ความหมายของวัยรุ่นในลักษณะที่ใกล้เคียงกันดังนี้ วัยรุ่น หมายถึง วัยที่ย่างเข้าสู่วัยหนุ่มสาววัยผู้ใหญ่ วัยที่มีอายุ 13-19 ปี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546; สุชา, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับคอลลาร์ (Kollar, 2009) ที่ว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่เปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด สังคม และอารมณ์ ช่วงเวลาชีวิตที่มีการพัฒนาการด้านร่างกาย ตั้งแต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะเพศ จนถึงมีวุฒิภาวะทางเพศอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการด้านจิตใจ โดยเปลี่ยนจากเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ เปลี่ยนจากการพึ่งพาผู้อื่นมาเป็นพึ่งพาตนเอง (World Health Organization [WHO], 2004) สำหรับ วิโรจน์ (มปป.) ให้ความหมายของคำว่า วัยรุ่น (adolescent) ว่ามีช่วงอายุ 11-21 ปี บางสถาบันให้กลุ่มวัยรุ่นมีอายุ 11-24 ปี นอกจากนี้ยังมีคำว่า วัยรุ่น (teenage) ซึ่งหมายถึง ช่วงอายุ 13-19 ปี (กมล, 2547)

วัยรุ่นนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ วัยรุ่นตอนต้น อายุ 11-14 ปี วัยรุ่นตอนกลาง อายุ 15-17 ปี และวัยรุ่นตอนปลาย อายุ 18-20 ปี (วรพงศ์, 2549; Kollar, 2009)

โดยสรุปถึงแม้คำว่า “วัยรุ่น” ในภาษาอังกฤษจะมีการใช้คำว่า อะดอลเลสเซนส์ (adolescent) และ ทินเอจ (teenage) รวมถึงมีผู้ให้ความหมายหลากหลายในเรื่องช่วงอายุ สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอใช้คำว่า ทินเอจ ซึ่งหมายถึงช่วงอายุ 13-19 ปีเท่านั้น

พัฒนาการของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นช่วงวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างรวดเร็วจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ พัฒนาการด้านต่างๆ ที่สำคัญของวัยรุ่น มีดังนี้ (สุชา, 2542; Kollar, 2009; Pillitteri, 2007)

พัฒนาการทางด้านร่างกาย เป็นการพัฒนาเกี่ยวกับระบบประสาทและสมอง ระบบหมุนเวียนโลหิต ระบบหายใจ และระบบกล้ามเนื้อ ซึ่งระบบเหล่านี้จะเจริญเติบโตไปพร้อมๆ กับการเจริญเติบโตของวัยรุ่น นอกจากนี้ต่อมไร้ท่อที่ผลิตฮอร์โมนจะทำหน้าที่ในลักษณะที่ซับซ้อน เช่น ต่อมเพศ หลังจากเข้าสู่วัยรุ่นแล้ว ฮอร์โมนเพศจะเริ่มเปลี่ยนแปลง เพศชายจะเริ่มผลิตอสุจิ เพศหญิงจะสามารถผลิตไข่และมีประจำเดือน ซึ่งเป็นผลจากฮอร์โมนเพศ เป็นการแสดงลักษณะเฉพาะทางเพศที่ชัดเจน โดยในเด็กผู้หญิงจะเริ่มมีหน้าอก สะโพกผาย เอวคอด มีการเจริญเติบโต น้ำหนักส่วนสูงแตกต่างกันออกไปตามการบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย และพันธุกรรม

พัฒนาการทางด้านอารมณ์ จากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ พบว่าวัยรุ่นมีพัฒนาการอยู่ในระยะพอใจในการรักเพศตรงข้าม (genital stage) ความพึงพอใจและความสุขเป็นแรงขับมาจากวุฒิภาวะทางเพศ เริ่มสนใจเพศตรงข้าม มีแรงจูงใจที่จะรักผู้อื่น ต้องการอิสระจากพ่อแม่มากขึ้น เด็กชายจะเลียนแบบพ่อ เด็กหญิงจะเลียนแบบแม่ (Pillitteri, 2007) อารมณ์ของวัยรุ่นจะมีลักษณะอ่อนไหวง่าย มีอารมณ์รุนแรง ไม่คงที่ ไม่สม่ำเสมอ และเกิดความเครียดได้ง่าย ทั้งนี้ เนื่องจากวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างเห็นได้ชัดจึงทำให้เกิดความกังวลและขาดความมั่นใจในบุคลิกภาพของตนเอง การเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนและการทำงานของต่อมไร้ท่อจะทำให้วัยรุ่นมีพลังงานมาก และอาจไม่ได้ใช้พลังงานที่มีให้เกิดประโยชน์จนทำให้ผู้ใหญ่ไม่พอใจ เช่น ใช้เวลาส่วนตัวอยู่กับเพื่อน หรือเที่ยวเตร่เตรตามศูนย์การค้า นอกจากนี้เมื่อต่อมเพศพัฒนาเต็มที่ วัยรุ่นจะ

เริ่มสนใจในเพศตรงข้าม และมีพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจจากเพศตรงข้าม ซึ่งบางครั้งก็อาจจะขัดใจผู้ใหญ่ และทำให้ถูกผู้ใหญ่ต่อว่าจนทำให้เกิดความเครียดได้ และอาจเกิดการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่มีการป้องกัน เกิดการตั้งครรภ์ตามมา

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา วัยรุ่นจะมีความรู้มากขึ้น มีการใช้ความคิดแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่นได้ มีการปรับปรุงตัวเองไปในทิศทางที่สังคมยอมรับ โดยจะพยายามเลียนแบบบุคคลที่ตนเองเห็นว่าดี มีจินตนาการเพื่อฝัน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเพศตรงข้าม ความรัก ความสำเร็จในอนาคต โดยพัฒนาการทางความคิดตามแนวคิดของเพียเจท์ (Piaget, as cited in Pillitteri, 2007) กล่าวว่า เด็กวัยรุ่นจะพัฒนาความคิดจากความคิดแบบรูปธรรม (concrete) จากวัยเด็กมาสู่กระบวนการพัฒนาความคิดแบบเป็นเหตุผล เป็นรูปแบบชัดเจน การคิดแบบใช้เหตุผลเชิงสัดส่วน การคิดแบบแยกตัวแปรเพื่อสรุปผล สามารถเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมมากขึ้น ความคิดรวบยอดดีขึ้น สามารถแก้ปัญหาหลายๆ แบบได้ โดยมีกระบวนการคิดที่มีระบบ มีความรอบคอบ มีความจำดี สามารถจดจำสิ่งที่ตนสนใจได้อย่างแม่นยำแต่ยังไม่นำไปใช้ในเรื่องการเรียนรู้

พัฒนาการทางด้านสังคม จากทฤษฎีพัฒนาบุคลิกภาพของอีริกสัน (Erickson, as cited in Pillitteri, 2007) พบว่าวัยรุ่นอยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 5 คือ ความมีเอกลักษณ์ประจำตัว หรือความสับสนในบทบาทของตนเอง (identity or identity diffusion) เป็นวัยที่พัฒนาเอกลักษณ์ของตนเอง มีจุดมุ่งหมายในชีวิตของตนเอง สังคมของวัยรุ่น คือ กลุ่มเพื่อน จะยึดแบบจากกลุ่มเพื่อนและบุคคลที่ตรงกับอุดมคติ อาจเกิดความขัดแย้งด้านสัมพันธภาพกับผู้ใหญ่ และเกิดความสับสนทางจิตใจ หากไม่สามารถแก้ไขความสับสนนี้ได้ ทำให้เป็นคนที่มีบุคลิกภาพสับสนไม่มั่นคง วัยนี้จะเริ่มออกห่างจากทางบ้าน ไม่สนิทกับพ่อแม่พี่น้องเช่นเคย แต่จะสนิทกับเพื่อน ต้องการความเป็นอิสระ มีกิจกรรมนอกบ้านมาก เริ่มสนใจเพศตรงข้าม สนใจสิ่งแวดล้อม พยายามทำในสิ่งที่ได้รับการยอมรับจากเพื่อน หรือเลียนแบบเพื่อน เช่น เสื้อผ้า แฟชั่น ทรงผม ความคิดการใช้ภาษาแสดง การคบเพื่อน จะทำให้วัยรุ่นรู้จักการเข้าสังคม รู้จักการสร้างมิตรภาพ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นได้

จากพัฒนาการด้านต่างๆ ของวัยรุ่น ส่งผลให้เกิดการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นได้ เนื่องจากพัฒนาการทางด้านร่างกาย ฮอร์โมนเพศเริ่มทำงาน ร่วมกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์ที่อ่อนไหว

ง่าย เริ่มสนใจเพศตรงข้าม จึงเกิดการมีเพศสัมพันธ์และนำไปสู่การตั้งครรภ์ในที่สุด แต่เมื่อเกิดการตั้งครรภ์แล้ว จึงเลือกการแก้ไขปัญหาที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้องและหาทางออกในทางที่ผิด เช่น การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย การพึ่งพายาเสพติด เป็นต้น หรือถ้าให้การตั้งครรภ์ดำเนินต่อไปจนคลอด ก็จะส่งผลกระทบต่อทารกได้เนื่องจากพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของวัยรุ่นยังพัฒนาได้ไม่เต็มที่ รวมทั้งความไม่พร้อมในวุฒิภาวะด้านต่างๆ การแก้ปัญหาอาจยังไม่รอบคอบ จึงอาจทำให้เสี่ยงต่อทารกได้ไม่ดีเท่าที่ควร ทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นมักโดนทารุณกรรมหรือถูกทอดทิ้งทำให้เกิดเป็นปัญหาของสังคม (อดิณา และคณะ, 2554)

ความหมายของมารดาวัยรุ่น

มารดาวัยรุ่นตามความหมายขององค์การอนามัยโลก คือ หญิงตั้งครรภ์ที่มีอายุ 13-19 ปี (WHO, 2010) ซึ่งใกล้เคียงกับความหมายของจุฑาวดี (2553) โดยกล่าวว่า การตั้งครรภ์วัยรุ่น คือ การตั้งครรภ์ของสตรีที่เริ่มตั้งแต่เมื่อเข้าสู่วัยสาวจนถึงอายุ 19 ปี หรือน้อยกว่า ใกล้เคียงกับวิทยา (2553) ที่กล่าวว่า การตั้งครรภ์วัยรุ่น คือ การตั้งครรภ์ในขณะที่คุณแม่ยังมีอายุน้อย ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึงการตั้งครรภ์ขณะอายุ 15-19 ปี วรพงศ์ (2549) ให้ความหมายของการตั้งครรภ์วัยรุ่น (pregnancy in adolescent) หมายถึง การตั้งครรภ์ในผู้ที่อายุน้อยกว่า 20 ปี คำศัพท์อื่นที่มีความหมายเช่นเดียวกัน ได้แก่ teenage pregnancy และ adolescent pregnancy

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ มารดาวัยรุ่น คือ หญิงที่ตั้งครรภ์แล้วคลอดทารกภายในช่วงอายุ 13-19 ปี

ผลกระทบของการเป็นมารดาวัยรุ่น

การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นนั้นถือเป็นการตั้งครรภ์ที่เสี่ยง เนื่องจากความไม่พร้อมทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกาย วุฒิภาวะทางอารมณ์ จิตใจ เศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดผลกระทบต่อตัวมารดาวัยรุ่นและส่งผลกระทบต่อทารกด้วย ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดดังนี้

ผลกระทบต่อตัวมารดาวัยรุ่น

ผลกระทบทางด้านร่างกาย การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมักส่งผลให้เกิดภาวะแทรกซ้อนต่อมารดามากกว่าการตั้งครรภ์ในวัยผู้ใหญ่ โดยภาวะแทรกซ้อนนั้นเกิดขึ้นได้ตลอดระยะเวลาการตั้งครรภ์ ระยะคลอดและระยะหลังคลอด ซึ่งภาวะแทรกซ้อนในระยะตั้งครรภ์ ได้แก่ ภาวะโลหิตจาง ภาวะทุพโภชนาการ มารดาวัยรุ่นมักมีปัญหาเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร การดื่มสุรา การสูบบุหรี่ และยาที่มีผลต่อทารก ความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับภาพลักษณ์ทำให้ไม่ต้องการให้น้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นมากจึงอาจส่งผลให้ทารกมีน้ำหนักตัวน้อยตามไปด้วย ภาวะความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์ แท้ง คลอดก่อนกำหนด รกลอกตัวก่อนกำหนด การติดเชื้อและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ (วรพงษ์, 2549; วิเศษฐ, 2553; สุคนธ์, 2550; Pillitteri, 2007; Suebnukarn & Phupong, 2005) ส่วนภาวะแทรกซ้อนในระยะคลอด ได้แก่ การคลอดยาก การคลอดติดขัดจากการที่ช่องเชิงกรานของมารดาและศีรษะทารกไม่ได้สัดส่วนกัน (บวรพจน์ และประภัสสร, 2550; รพีพรรณ, ยุพา, และสุดกัญญา, 2550; วิเศษฐ, 2553; สุคนธ์) และภาวะแทรกซ้อนในระยะหลังคลอด ได้แก่ ตกเลือดหลังคลอด เป็นต้น

ผลกระทบทางด้านจิตใจและอารมณ์ การตั้งครรภ์วัยรุ่นส่งผลกระทบทางด้านจิตใจ ได้แก่ พัฒนาการช่วงวัยรุ่นถูกขัดขวาง รวมทั้งการที่พัฒนาการของการตั้งครรภ์เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้วัยรุ่นมีภาระหนักขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนขณะตั้งครรภ์ ทำให้เกิดอารมณ์แปรปรวน หงุดหงิดง่าย (กาญจนา, 2554) ยิ่งถ้าการตั้งครรภ์เป็นการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ไม่ได้รับการยอมรับจากสามี พ่อแม่ของตนเองและของสามีแล้วทำให้มารดาวัยรุ่นมีความวิตกกังวล ความเครียด บ้างรู้สึกผิด รู้สึกอับอาย ต้องยอมต่อการจัดการปัญหาของพ่อแม่ (สุพร, 2553; วิทยา, 2553) ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในครรภ์ได้ เนื่องจากรู้สึกว่าคุณค่าความรักและความปลอดภัย อยู่ในภาวะที่ไม่สามารถจะรักใคร่ใคร่ได้ (อรทัย, 2551)

ผลกระทบด้านการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม

ผลกระทบด้านการศึกษา เมื่อเกิดการตั้งครรภ์ขึ้นในระหว่างเรียนหนังสือ อาจจะต้องมีการหยุดเรียน หรือบางรายตัดสินใจยุติการตั้งครรภ์ โดยการทำแท้ง เพื่อรักษา สถานภาพการเป็นนักเรียน นักศึกษา เมื่อทำแท้งไม่สำเร็จก็ต้องลาออกหรือพักการเรียน ทำให้ เสียโอกาสทางการศึกษา ระดับการศึกษาต่ำ ไม่สามารถเลือกประกอบอาชีพได้ (เขาวลัษณ์, 2547; วิเศษฐ, 2553; สุพร, 2553; Shaw & Woolhead, 2006)

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ มารดาวัยรุ่นที่มีการสมรส หรือตั้งครรภ์ใน ขณะที่ยังเรียนหนังสืออยู่ ทำให้ต้องออกจากโรงเรียน มีวุฒิการศึกษาในระดับต่ำ ทำให้มีผลต่อการ ประกอบอาชีพ ขาดรายได้ มีโอกาสในการเลือกงานต่ำ มักประกอบอาชีพใช้แรงงาน (เขาวลัษณ์, 2547; สุพร, 2553; Shaw & Woolhead, 2006)

ผลกระทบด้านสังคม การตั้งครรภ์วัยรุ่นอาจทำให้ไม่ได้รับการยอมรับ จากสังคม ทำให้มารดาวัยรุ่นรู้สึกท้อแท้ โดดเดี่ยว ขาดที่พึ่ง บางรายต้องดูแลบุตรเพียงลำพัง หรือ เป็นหัวหน้าครอบครัว (ทรงพร, 2543) บางรายซึมเศร้า นำไปสู่การหาทางออกโดยการฆ่าตัวตาย หรือการใช้สารเสพติด (สุพร, 2553) นอกจากนี้ยังมีปัญหาการหย่าร้าง เนื่องจากวัยรุ่นขาดวุฒิภาวะ ด้านอารมณ์ เมื่อประสบปัญหาในการเลี้ยงดูบุตรส่งผลกระทบต่อเนื้อทำให้มีปัญหาสัมพันธภาพ กับสามีได้ จึงเกิดอัตราการหย่าร้างหลังการสมรสสูง (Olds, London, & Ladewig, 2000) นอกจากนี้ ยังพบว่าประมาณร้อยละ 35 ของมารดาวัยรุ่นมักจะตั้งครรภ์ซ้ำภายใน 2 ปีแรกหลังการคลอดบุตร คนแรก ซึ่งการตั้งครรภ์ซ้ำเมื่อไม่พร้อมย่อมส่งผลเสียหรือผลกระทบต่อการเลี้ยงดูบุตรคนแรก รวมถึงความเป็นอยู่ของมารดาวัยรุ่นเองด้วย (บุญยิ่ง, 2553)

ผลกระทบต่อทารก

จากการที่มารดาวัยรุ่นมักจะมี การไปฝากครรภ์ช้าหรือไม่ได้ฝากครรภ์ (เขาวลัษณ์, 2547) ทำให้ได้รับการดูแลที่ไม่เพียงพอจึงเป็นสาเหตุให้ ทารกน้ำหนักตัวน้อย คลอดก่อนกำหนด มีอัตราการเจ็บป่วยและตายคลอดสูงกว่ามารดาในกลุ่มที่อายุมาก ภูมิคุ้มกันต่ำ ปัญญาอ่อน และ

สมองพิการ (วิทยา, 2553; Maputle, 2006; McVeigh & Smith, 2000; WHO, 2010) และจากการที่มารดาวัยรุ่นมีวุฒิภาวะที่ยังไม่พร้อม ทำให้มีปัญหาในด้านการปรับตัวต่อการเป็นมารดา มีสัมพันธภาพที่ไม่ดีกับบุตร ความอดทนในการตอบสนองความต้องการของบุตรน้อย จึงอาจมีการทอดทิ้งบุตร ทำร้ายร่างกายบุตร (วิเศษฐ, 2553; McVeigh & Smith; Trause & Kramer, อ้างตาม รัชนี้, 2543) ผลกระทบต่อบุตรในระยะยาว พบว่าหลังจาก 17 ปีผ่านไปเด็กที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่จะมีความล้มเหลวทางด้านการเรียน เรียนซ้ำชั้น ขาดระเบียบวินัย มีปัญหาการมีเพศสัมพันธ์หรือการตั้งครรภ์ หนีออกจากบ้าน และติดสารเสพติด (May & Mahlmeister, อ้างตาม ยาวลักษณ์, 2547) มีพฤติกรรมรุนแรงเมื่อโตขึ้น (Elster et.al, อ้างตาม ประกายทิพย์, 2544) รวมทั้งพบว่าบุตรสาวที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นเมื่อโตขึ้นจะกลายเป็นมารดาวัยรุ่นเช่นกัน (Brooks-Gunn & Chase-Landsade, as cited in McVeigh & Smith)

การเป็นมารดาวัยรุ่นนั้นส่งผลให้เกิดภาวะแทรกซ้อนได้มากกว่าการเป็นมารดาในวัยอื่นๆ ไม่เพียงแต่ผลกระทบต่อตัวมารดาวัยรุ่นเอง ในด้านร่างกาย จิตใจ การศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อทารกด้วย เนื่องจากความไม่พร้อมด้านวุฒิภาวะ ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของทารกได้ และยังยึดตนเองเป็นหลัก ขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งทักษะในการเลี้ยงดูบุตรทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกพัฒนาได้ไม่ดีเท่าที่ควรตั้งได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งเกี่ยวกับการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่นจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

มารดาวัยรุ่นกับการเลี้ยงดูบุตร

การเลี้ยงดูบุตร เป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากมารดาเป็นผู้ที่ใกล้ชิดบุตรมากที่สุด จึงควรเป็นผู้ที่ตอบสนองความต้องการของบุตรทั้งด้านร่างกาย จิตใจ การเลี้ยงดูที่ดีนั้นจะช่วยให้บุตรเจริญเติบโตได้ดีทั้งพัฒนาการด้านร่างกายและจิตใจ แต่อย่างไรก็ตามการเลี้ยงดูบุตรในมารดาวัยรุ่นเป็นเรื่องที่ยากเนื่องจากพัฒนาการด้านวัยรุ่นเองร่วมกับการรับบทบาทใหม่ในการเป็นมารดา ซึ่งอุปสรรคในการเลี้ยงดูบุตรมี เช่น ขาดวุฒิภาวะด้านร่างกาย อารมณ์ จิตสังคม มารดาวัยรุ่นมักยึดตัวเองเป็นใหญ่ เป็นเหตุให้มารดาวัยรุ่นไม่สามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้อย่าง

เหมาะสม (ปาริฉัตร, 2552) จากการศึกษาของบารเรตและโรช (Barratt & Roach, 1995) พบว่า มารดาวัยรุ่นมีปฏิสัมพันธ์กับทารก เช่น พูดยิ้ม ให้ของเล่นทารก น้อยกว่ามารดาผู้ใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โมทิล, เคิร์ตและโทตาทุเชอรี (Motil, Kertz, & Thotathuchery, 1997) ได้ศึกษาพฤติกรรมการให้บุตรกินนมมารดาหลังคลอด 6-24 สัปดาห์ในมารดาวัยรุ่นและมารดาผู้ใหญ่ พบว่า มารดาวัยรุ่นมีพฤติกรรมการให้บุตรกินนมมารดาน้อยกว่ามารดาผู้ใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่จะมีการศึกษาค่ำ ทำให้มีข้อจำกัดในการเลือกงาน มักประกอบอาชีพรับจ้างหรือขายแรงงาน ส่งผลให้มีรายได้ต่ำเช่นกัน ซึ่งรายได้เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของการตอบสนองปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ทำให้ไม่สามารถซื้อสิ่งของเพื่อช่วยให้การเลี้ยงดูบุตรมีประสิทธิภาพมากขึ้น จากการศึกษาของซูศรี (2539) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรกของมารดาที่พาบุตรมารับการรักษาที่โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต พบว่าการศึกษาของมารดา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาด้านการป้องกันโรคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) และรายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลบุตรของมารดา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) สะท้อนให้เห็นว่า การเลี้ยงดูบุตรของวัยรุ่นคุณภาพด้อยกว่าการเลี้ยงดูบุตรของมารดาที่มีการศึกษาสูงกว่า

นอกจากนี้การประกอบอาชีพของมารดาวัยรุ่นยังส่งผลต่อการเลี้ยงดูที่แตกต่างกันด้วย กล่าวคือ มารดาที่ทำงานบ้านหรือมีอาชีพที่ทำงานที่บ้านย่อมมีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้าน จากการศึกษาของสุสัณหา (อ้างตาม รสสุคนธ์, 2548) ที่ศึกษาปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและนโยบายที่มีผลในการปฏิบัติการให้นมบุตร ในมารดาที่ทำงานในเขตจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้าน ที่มีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน มีพฤติกรรมไม่ให้บุตรคนนมมากกว่ามารดาที่ทำงานในบ้าน ประกอบธุรกิจส่วนตัว หรือธุรกิจของครอบครัว และจากการศึกษาของยุภาวดี (2544) เรื่องปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์กับการดูแลทารกของมารดาวัยรุ่น จังหวัดนนทบุรี พบว่าอาชีพมีความสัมพันธ์กับการดูแลทารกของมารดาวัยรุ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสามารถร่วมอธิบายการดูแลทารกได้ร้อยละ 28.2

จากการตั้งครรถ์ที่ไม่พร้อมหรือไม่ได้วางแผนการตั้งครรถ์มาก่อนส่งผลให้มารดาวัยรุ่นบางรายต้องลาออกจากโรงเรียน ทำให้พัฒนาการวัยรุ่นต้องชะงักลง เกิดเป็นความขัดแย้ง ความเครียดและทำให้ไม่พร้อมที่จะเลี้ยงดูบุตร นอกจากนี้ขาดความมั่นใจในการเป็นมารดาและการเลี้ยงดูบุตร (สุหรี, 2547) ความรู้สึกมีคุณค่าในการเป็นมารดาต่ำ (นุจรศ, 2553) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มารดาที่มีความเชื่อมั่นในการเป็นมารดา หรือมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองต่ำส่งผลให้มีการสร้างสัมพันธภาพกับบุตรได้ยาก และแสดงพฤติกรรมในบทบาทการเป็นมารดาได้น้อยลง (Cox et. al, 2008) การที่มารดาู้สึกภาคภูมิใจหรือรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจะเป็นแรงกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมได้เหมาะสมตามบทบาทการเป็นมารดา (Mercer & Ferketich, 1990) หากมารดาวัยรุ่นได้รับการสนับสนุนทางสังคมจะสามารถช่วยลดความตึงเครียด ความกดดันได้ พบว่ามารดาครรถ์แรกที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมในระดับสูงจะทำให้แสดงบทบาทมารดาได้ดีเช่นกัน (Naphapunsakul, Prateepchaikul, Taboonpong, & Punthmatharith, 2007)

การเลี้ยงดูทารกของมารดาวัยรุ่นนั้นมีทั้งปัจจัยที่เข้ามาส่งเสริมและขัดขวาง ปัจจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อ การเลี้ยงดูบุตรหากมารดาเลี้ยงดูบุตรได้ไม่เหมาะสม ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกก็จะพัฒนาได้ไม่ดีเช่นเดียวกัน ซึ่งจะกล่าวถึงความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในหัวข้อต่อไป

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อน สำคัญกับมารดาและทารก มีผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมของทารก ทารกที่ได้รับการรักความเอาใจใส่ที่ดีจะเป็นเด็กที่แข็งแรง มีการเจริญเติบโตดี ในทางตรงกันข้ามหากมารดาไม่ให้ความรักความเอาใจใส่ การดูแลที่เหมาะสมแล้ว ทารกจะเจริญเติบโตช้า เจ็บป่วยง่าย ไม่แข็งแรง โดนทำร้าย และถูกทอดทิ้งในที่สุด ดังนั้นการทบทวนวรรณคดีในหัวข้อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในครั้งนี้จึงประกอบไปด้วย 7 หัวข้อ ได้แก่ ความหมายของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก พัฒนาการความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก พฤติกรรมความ

รักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ปัจจัยที่มีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก การประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก แนวทางการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก และความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อทารก สรุปการทบทวนวรรณกรรม ตามลำดับ

ความหมายของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

คำว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้น มีผู้ใช้คำ “เอซแทชเมนต์” (attachment) และคำว่า “บอนดิง” (bonding) สลับกันไปมา (Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002; Wittkowski, Wieck, & Mann, 2007) โดยมีผู้ได้ให้ความหมายของความรักใคร่ผูกพัน ดังต่อไปนี้

โบลว์บี (Bowby, อ้างตามอำนาจ 2552) ได้ให้ความหมายของความรักใคร่ผูกพัน ไว้ว่าเป็นความรู้สึกรักหรือชอบบางอย่างไม่สิ้นสุดของคนสองคนหรือของบุคคลต่ออีกสิ่งหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง โดยสิ่งทีบุคคลนั้นชอบอาจเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ และได้อธิบายไว้ว่า ถ้ามีการพลัดพรากทารกจากมารดา จะก่อให้เกิดผลเสียด้านจิตใจต่อทารกเป็นอย่างมาก โดยแนวคิดของโบลว์บีนั้น เชื่อว่า ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของทารกในขวบปีแรกของชีวิต และเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในเวลาต่อมา

คลอสและเคนเนล (Klaus & Kennell, 1982) ได้กล่าวว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกโดยให้ความหมายของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก (bonding) คือ ความรู้สึกของพ่อแม่ที่มีต่อทารก ซึ่งเกิดขึ้นทันทีหลังจากทารกคลอดออกมา ส่วนความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก (attachment) คือ ความรู้สึกพิเศษที่ค่อยๆ พัฒนา โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการตั้งครรภ์ เรื่อยมาจนกระทั่งหลังคลอด โดยอารมณ์รักจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อมารดาและทารกตอบสนองซึ่งกันและกัน

บุษกร (2548) ได้ให้ความหมายของคำว่าความรักใคร่ผูกพันของแม่ที่มีต่อลูก (maternal-infant bonding) ว่าเป็นพันธะความรักใคร่ผูกพันของแม่ที่มีต่อลูก เป็นทิศทางเดียวเฉพาะ

จากแม่สู่ลูก และยังคงอยู่ตลอดไปเมื่อพันธะนี้ได้เกิดขึ้นแล้ว ความรักใคร่ผูกพันจะมีผลต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและการสร้างสัมพันธภาพของเด็กในอนาคต

คำว่า บอนดิง มักใช้ในทิศทางเดียว คือ จากมารดาต่อทารก ส่วนคำว่า แอชแทชเม้นท์ จะเป็นความรักใคร่ระหว่างมารดาและทารก ในลักษณะสองทิศทาง คือ จากมารดาสู่ทารกและจากทารกสู่มารดา (Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002) นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในการนำมาใช้ กล่าวคือ คำว่า บอนดิง มักใช้ในการศึกษาความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในช่วงหลังคลอด ในขณะที่ แอชแทชเม้นท์ ใช้ในการศึกษาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในช่วงตั้งครรภ์ (กอบกุล, อ้างตามประกายทิพย์, 2544)

สรุป ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก (maternal-infant bonding) คือ ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ พฤติกรรมที่มารดาแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใยการเอาใจใส่และการมีปฏิสัมพันธ์ต่อทารก เป็นลักษณะทิศทางเดียวจากมารดาสู่ทารก แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก ได้แก่ ความรัก ความห่วงใย และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ได้แก่ การเอาใจใส่ดูแลบุตร การกอดรัดอุ้มชู การให้ความรักความอบอุ่น สัมผัสใกล้ชิด ประสานสายตา พูดคุยหยอกล้อกับบุตร และให้เวลาบุตรอย่างสม่ำเสมอ

พัฒนาการความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยอาศัยระยะเวลาค่อยๆพัฒนาขึ้น เริ่มต้นเมื่อมารดาวางแผนที่จะมีบุตร จนถึงระยะหลังคลอด โดยคลอสและเคนเนล (Klaus & Kennell, 1982) ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่แสดงออกถึงความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกสรุปได้ดังต่อไปนี้

ระยะก่อนการตั้งครรภ์ กระบวนการของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้น เริ่มต้นตั้งแต่คู่สมรสหรือมารดามีการวางแผนการตั้งครรภ์ โดยจะเริ่มมีความคิดเพื่อฝันเกี่ยวกับบุตร ซึ่งนับได้ว่ากระบวนการความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกได้เริ่มขึ้นแล้ว

ระยะตั้งครรภ์ ในหญิงตั้งครรภ์ที่มีการวางแผนการตั้งครรภ์ จะไม่มีการปฏิเสธทารกในครรภ์ เมื่อได้รับการยืนยันการตั้งครรภ์แล้ว มารดาจะรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจของตนเองและการเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ อาจมีความรู้สึกสองฝักสองฝ่ายในเรื่องการยอมรับการตั้งครรภ์ แต่เมื่อทารกในครรภ์คืบ มารดาจะมีความรู้สึกรักใคร่ผูกพันเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการคืบของทารกนั้นเป็นการยืนยันการมีชีวิตและช่วยให้มารดาพัฒนาความรักใคร่ผูกพันมากขึ้น โดยยอมรับความเป็นบุคคลของทารกในครรภ์

ระยะคลอด ในระยะคลอดเป็นระยะที่มีความผูกพันระหว่างมารดาและทารกได้พัฒนาถึงขั้นสูงสุดของการตั้งครรภ์ มารดาจะตื่นตื่นที่จะได้เห็นหน้าทารกเป็นครั้งแรก เป็นความรู้สึกแรกที่จะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกในภายหลังคลอดของมารดา ประสบการณ์เกี่ยวกับการคลอด เช่น ความปวด การได้รับยาระงับความรู้สึก จะมีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในช่วง 1 ชั่วโมงหลังคลอด หรือช่วง 1 วันหลังคลอด

ระยะหลังคลอด การเกิดของทารกเป็นเสมือนพลังที่จะทำให้มารดามีความรู้สึกต่อทารกออกมาตามความเป็นจริง ใช้เวลาประมาณ 30-60 นาทีหลังจากคลอด เรียกว่า ช่วงเวลาที่ทารกไวต่อความรู้สึกการเกิดความรักใคร่ผูกพัน (sensitive periods) ซึ่งเป็นช่วงที่ทารกคืบตัวอย่างเต็มที่ ทารกจะเปิดตากว้างและพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม และทารกจะอยู่ในช่วงนี้เป็นเวลา 45-60 นาทีหลังคลอด แสดงให้เห็นว่าระยะนี้เป็นระยะที่ควรเสริมสร้างความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก (Klaus & Kennell, 1982)

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมของทารก โดยสรุปแนวคิดกระบวนการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก มีดังนี้ (Klaus & Kennell, อ้างตามมนต์ตรา, 2551)

1. ช่วงเวลาที่มีความไวต่อการเกิดความรู้สึกผูกพัน เป็นช่วงเวลา 30-60 นาที หลังคลอด ซึ่งมีความสำคัญที่มารดาและทารกควรได้ใกล้ชิดกัน
2. เมื่อมารดาได้พบบุตรครั้งแรก จะมีการแสดงพฤติกรรมการตอบสนองที่เฉพาะเจาะจง (species-specific response)

3. เกิดกระบวนการสร้างความผูกพันเพียงฝ่ายเดียวในช่วงเวลาหนึ่ง มารดาจะเกิดความรู้สึกผูกพันเพียงฝ่ายเดียว

4. ในกระบวนการสร้างความรักใคร่ผูกพัน จำเป็นต้องมีพฤติกรรมตอบสนองของทารก เช่น พฤติกรรมการเคลื่อนไหวร่างกาย หรือดวงตา จึงทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับทารกได้

5. บุคคลที่มีความสนใจเข้าร่วมในกระบวนการคลอด จะเกิดความรู้สึกผูกพันกับทารกมาก ในขณะที่บุคคลที่มีความสูญเสียเกิดขึ้น จะมีความยากลำบากในการสร้างความรักใคร่ผูกพัน และบางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจะส่งผลให้เกิดความรักใคร่ผูกพันอย่างต่อเนื่อง

สรุป ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เกิดขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่ก่อนการตั้งครรภ์ ไปจนถึงระยะเวลาหลังคลอดโดยจะสูงสุดในช่วงหลังคลอด ซึ่งในแต่ละระยะของการตั้งครรภ์ การคลอดและหลังคลอด จะมีเหตุการณ์ที่แสดงออกถึงความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ซึ่งช่วงเวลาที่ดีที่สุดที่มารดาจะสามารถสร้างความรักใคร่ผูกพันต่อทารกหลังคลอด คือ ช่วงที่ไวต่อความรู้สึก คือ 45-60 นาทีหลังคลอด ซึ่งมารดาสามารถจะแสดงพฤติกรรมในการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกโดยจะกล่าวในลำดับต่อไป

พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

พฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นเป็นการแสดงถึงความรู้สึกที่มารดามีต่อทารก เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของความรู้สึกรักใคร่ผูกพันที่มารดามีต่อทารก ซึ่งความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นสามารถวัดได้จากพฤติกรรมที่มารดาแสดงออกเมื่อได้อยู่ใกล้ชิดกับทารก โดยในกระบวนการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นมารดาจะมีพฤติกรรมดังต่อไปนี้ (Klaus & Kennell, 1982)

1. การสัมผัส (touch) โดยเชื่อว่าการสัมผัสใกล้ชิด ระหว่างมารดาและทารกมีความสำคัญต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพัน จากการศึกษาของคลอสและเคนเนลในปี ค.ศ. 1970 (Klaus & Kennell, 1982) โดยสังเกตพฤติกรรมของมารดาหลังคลอด ต่อการสัมผัสทารกครั้งแรก

พบว่ามารดาแสดงพฤติกรรมโดยเริ่มด้วยการสำรวจทารกทั่วร่างกาย แล้วเริ่มต้นการสัมผัสทารก โดยใช้ปลายนิ้วมือสัมผัสปลายนิ้วแขนขาของทารกก่อน แล้วจึงใช้ฝ่ามือในการสัมผัส และนวดเบาๆตามลำตัวทารก ในที่สุดจะอุ้มทารกไว้ในวงแขนแนบลำตัว พฤติกรรมการสัมผัสนั้นเป็นการสื่อสารและการสื่อสารสู่ทารก ซึ่งมีงานวิจัยเกี่ยวกับผลของการนวดสัมผัสทารกต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาทารกของอำนาจ (2552) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาและทารกหลังคลอดจำนวน 30 ราย แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 15 รายและกลุ่มควบคุมจำนวน 15 ราย โดยในกลุ่มทดลองให้ข้อมูลวีซีดี และแผ่นพับประกอบคำบรรยาย ร่วมกับสาธิตกิจกรรมนวดสัมผัส การอุ้ม การประสานสายตาโดยหุ่นจำลองทารกและให้มารดาสาธิตย้อนกลับ ผลการศึกษาพบว่า คะแนนความรักใคร่ผูกพันเฉลี่ยหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง ($M = 150.87, SD = 5.58$) สูงกว่ากลุ่มควบคุม ($M = 141.47, SD = 7.98$) จากคะแนนเต็ม 160 คะแนน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.742, p < .001$) และการศึกษาของสุอารี (2551) ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของการนวดสัมผัสร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์ต่อทารกต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกแรกเกิดในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดพบว่าผลของคะแนนความรักใคร่ผูกพันในมารดาที่นวดสัมผัสหลังทดลองในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 30.56, p < .001$)

2. การจ้องมองและประสานสายตา (eye-to-eye contact) การใช้สายตาเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก จากการศึกษาของคลอสและเคนเนล (Klaus & Kennell, as cited in Klaus & Kennell, 1982) พบว่า มารดาส่วนใหญ่ มีความสนใจใช้เวลากับการสบตาทารกโดยปรับทำให้เผชิญกับทารก (enface position) การประสานสายตามีผลต่อความรักใคร่ผูกพัน การก้มลงโอบหน้าของมารดา จากการศึกษาที่มารดาแสดงสีหน้าต่อทารก เช่น การยิ้ม การทำหน้าบึ้ง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีสมร, มาลี, และจิราพร (2550) ที่ศึกษาเกี่ยวกับผลของการอาบน้ำแบบมีปฏิสัมพันธ์ต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกโดยระหว่างอาบน้ำให้มีการพูดคุย จ้องตากับทารก พบว่ามารดาครั้งแรกในกลุ่มทดลองที่ได้รับการสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์จะมีความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาทารก ($t = 4.76, p < .001$) ความพึงพอใจในบทบาทมารดา ($t = 5.20, p < .001$) ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารก ($t = 7.48, p < .001$) มากกว่ามารดาที่ได้รับการสอนอาบน้ำแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. การใช้เสียงแหลมสูง (high-pitch voice) เสียงของมารดาเป็นการแสดงออกที่เฉพาะเจาะจง และจะมีการตอบสนองซึ่งกันและกัน โดยขณะคลอดมารดาจะคอยฟังเสียงทารกเพื่อยืนยันว่าทารกสุขภาพแข็งแรงดี ดีแคสเปอร์และไฟเฟอร์ (De Casper & Fifer, as cited in Klaus & Kennell, 1982) พบว่า ภายในระยะเวลา 3 วันแรกของชีวิตทารกนั้น ทารกแรกเกิดสามารถจดจำและจำแนกเสียงพูดและการแสดงออกของมารดาได้ หลังจากที่ได้พบกับมารดาเพียงไม่กี่ครั้ง ซึ่งได้มีผู้สังเกตว่ามารดาจะใช้น้ำเสียงที่สูงกว่าปกติในการพูดคุยกับทารก ทารกจะตื่นตัวกับเสียงของผู้หญิงมากกว่าเสียงของผู้ชาย เพราะว่าเสียงของผู้หญิงมีระดับที่สูงกว่าเพศชาย ดังนั้นการที่มารดาใช้น้ำเสียงสูงคุยกับทารกนั้นเหมาะสมที่จะช่วยส่งเสริมการรับรู้ต่อประสาทสัมผัสการได้ยิน

4. การให้เวลา (time giver) มารดาจะต้องรอเวลาเพื่อรับรู้ว่าจะเวลาที่ทารกต้องการ การตอบสนองนั้นทารกจะมีพฤติกรรมอย่างไร ซึ่งมารดาจะต้องเป็นผู้ที่ปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของทารก เช่น เมื่อทารกตื่นหรือร้องไห้ มารดาจะอุ้มทารกแนบอก เสียงการเต้นของหัวใจ มารดา รวมถึงความอบอุ่นจะทำให้ทารกรู้สึกว่ามันคง ผ่อนคลาย และสงบลงได้

5. การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา (breast feeding) การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดานั้นทารกจะได้รับ ความอบอุ่นจากอกมารดา นอกจากนี้พบว่าน้ำนมมารดามีภูมิคุ้มกันสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวน้ำนม (colostrum) ช่วยให้ทารกมีภูมิคุ้มกันเชื้อโรคต่าง ๆ ภายหลังคลอด นับได้ว่ามารดาเป็นผู้ที่ให้ภูมิคุ้มกันทารกป้องกันทารกให้ปลอดภัยจากเชื้อโรคนอกครรภ์ และการที่มารดาอยู่ใกล้ชิดทารกจะทำให้ทารกได้รับเชื้อโรคประจำถิ่น (normal flora) จากผิวหนังมารดาช่วยป้องกันเชื้อโรคต่างๆได้อีกด้วย

6. การให้ภูมิคุ้มกันทางธรรมชาติ (bacteria nasal flora) การให้มารดาและทารกอยู่ด้วยกันและสัมผัสใกล้ชิดกันในตอนแรกโดยเร็วหลังคลอดนั้น จะทำให้ทารกได้รับเชื้อ สแตฟฟีโลคอคคัส (Staphylococcus) จากลมหายใจของมารดา และเชื่อนี้จะเจริญเติบโตได้ดีในระบบทางเดินหายใจและทางเดินอาหารของทารก ช่วยให้ทารกมีภูมิคุ้มกันจากเชื้อตัวนี้

7. การจำแนกกลิ่น มารดาสามารถจำแนกแยกกลิ่นของทารกออกจากทารกคนอื่น ๆ ได้ในระยะเวลา 3-4 วันหลังคลอด จากการอยู่ใกล้ชิด การหอม การจูบทารก ในขณะที่เดียวกันทารกสามารถเรียนรู้กลิ่น จำกลิ่นและแยกกลิ่นมารดาและน้ำนมได้ในวันที่ 5 หลังจากคลอด

8. การให้ความอบอุ่น (heat) ร่างกายของมารดาเป็นแหล่งสร้างความอบอุ่นที่จะส่งผ่านไปยังทารก เมื่อมารดาอุ้มทารก ทารกจะสัมผัสได้ถึงความร้อนและเกิดความพอใจ จากการศึกษาของฟิลลิปส์ (Phillips, as cited in Klaus & Kennell, 1982) พบว่าทารกที่นอนแนบอกมารดาโดยไม่ใส่เสื้อผ้า จะมีการสูญเสียความร้อนน้อยหรือไม่มีการสูญเสียความร้อนเลย ไม่จำเป็นต้องมีการส่องไฟ

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในกระบวนการเกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในระยะหลังคลอด ซึ่งกระบวนการความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นเริ่มต้นมาตั้งแต่มารดาวางแผนการตั้งครรภ์จนกระทั่งหลังคลอด แต่พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นจะเหมาะสมหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

ปัจจัยที่มีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

ในการที่จะเกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นมีปัจจัยที่เข้ามาขัดขวางและส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ดังนี้ (ประกายทิพย์, 2544; Klaus & Kennell, 1982; Olds, London, & Ladewig, 2000)

1. ปัจจัยด้านมารดา

1.1 อายุ มารดาที่สามารถที่จะให้กำเนิดบุตรที่ดีและแข็งแรงควรมีอายุ 20-30 ปี และมารดาควรมีวุฒิภาวะที่เหมาะสม มารดาวัยรุ่นยังต้องพึ่งพาของความช่วยเหลือจากผู้อื่น เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง และยังคงค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง จึงเป็นการยากในการจะปรับบทบาทการเป็นมารดา ทำให้ไม่สามารถพัฒนาความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้อย่างเหมาะสม (Klaus & Kennell, 1982; Olds, London, & Ladewig, 2000) จากการศึกษาของนอร์และโรเบิร์ต (Norr & Roberts, 1991) ที่ทำการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการสร้างสัมพันธ์ภาพของมารดาต่อทารกในมารดา 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 อายุ 14-17 ปี กลุ่มที่ 2 อายุ 18-19 ปี กลุ่มที่ 3 อายุ 20-24 ปี พบว่า กลุ่มที่ 1 อายุ 14-17 ปี กลุ่มที่ 2 อายุ 18-19 ปี มีพฤติกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพกับทารก

น้อยกว่า กลุ่มที่อายุ 20- 24 ปี และจากการศึกษาของบาร์เรตและโรช (Barratt & Roach, 1995) พบว่ามารดาวัยรุ่นมีปฏิสัมพันธ์กับทารก เช่น พูดคุย ยิ้ม ให้ของเล่นทารก น้อยกว่ามารดาผู้ใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.2 การวางแผนการตั้งครรภ์และการยอมรับการตั้งครรภ์ พบว่าถ้าการตั้งครรภ์ เป็นการตั้งครรภ์ที่วางแผนไว้ จะทำให้มารดาพัฒนาความรักใคร่ผูกพันได้ดีกว่ามารดาที่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ เนื่องจากการวางแผนการตั้งครรภ์นั้นมารดาได้คาดฝันไว้แล้ว ส่วนการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์จะทำให้มารดาปฏิเสธการตั้งครรภ์ และปฏิเสธบุตรในระยะต่อมา (De Chateau, as cited in Punthmatharith, 2002 ; Klaus & Kennell, 1982; Olds, London, & Ladewig, 2000)

1.3 สภาวะด้านจิตใจ เช่น ความเครียดของมารดา ในการที่มารดาที่มีความเครียด หรือความวิตกกังวลสูงระหว่างการตั้งครรภ์ ไม่ได้รับการตอบสนองจากสามี กลัวว่าจะไม่ได้บุตร ตามที่ต้องการ กลัวว่าบุตรจะพิการ กลัวว่าตนเองจะเป็นมารดาได้ไม่ดี จะทำให้ส่งผลกระทบต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก การศึกษาของเครนเลย์ (Cranley, as cited in Cannella, 2005) พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างความเครียดและความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารก

1.4 ปัญหาสุขภาพของมารดา ถ้าสุขภาพมารดาทรุดโทรมเนื่องจากการตั้งครรภ์ และการคลอด จะทำให้มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบุตร เช่น ถ้าคลอดยาก มารดาชักจากครรภ์เป็นพิษ ได้รับความเจ็บปวดรุนแรงจากการคลอด จะส่งผลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้ (ประกายทิพย์, 2544; Klaus & Kennell, 1982; Olds, London, & Ladewig, 2000; Punthmatharith, 2002) สอดคล้องกับการศึกษาของ นุจรี, สุพิศ, และหัตยา (2541) ศึกษาเปรียบเทียบสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกและการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอดระหว่างมารดาที่ติดเชื่อ เอชไอวี และมารดาที่ไม่ติดเชื่อเอชไอวี ที่มีบุตรคนแรกพบว่าสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารก และการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอด 1 สัปดาห์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน แต่สัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารก และการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอด 1 เดือนของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยคะแนนเฉลี่ยสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกของกลุ่มมารดาที่ไม่ติดเชื่อเอชไอวีสูงกว่ากลุ่มมารดาที่มีการติดเชื่อเอชไอวี

1.5 การได้รับยาแก้ปวดที่มีผลต่อประสาทส่วนกลางทำให้ง่วงซึมหรือหลังจากคลอดแล้วมีภาวะแทรกซ้อน จะส่งกระทบต่อความรักใคร่ผูกพัน ทำให้มารดาไม่สามารถพัฒนาความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาทารกได้ทันทีหลังคลอด (ประกายทิพย์, 2544; Klaus & Kennell, 1982; Olds, London, & Ladewig, 2000; Punthmatharith, 2002)

1.6 การเลี้ยงดูที่มารดาเคยได้รับจากมารดาของตนเอง เนื่องจากบ่อยครั้งที่มารดาจะเลียนแบบพฤติกรรมจากต้นแบบนั่นก็คือ มารดาของตนเอง โดยพฤติกรรมการเลี้ยงดูส่วนใหญ่จะแสดงออกมากล้ายกับที่ตนเองได้รับจากมารดา มักจะพบว่ามารดาที่ได้รับการทูบตีทำร้าย มักจะทูบตีทำร้ายบุตรของตนเองด้วย (Klaus & Kennell, 1982; Mercer, 2004)

1.7 บุคลิกประจำตัว เช่น อึดทน โทษณ์ของมารดา ความคิดเห็น ความเชื่อองค์ประกอบของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล ซึ่งมีผลต่อการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ในกรณีที่มารดามีความเชื่อมั่นในตนเองน้อย รู้สึกว่าตนไม่มีคุณค่า จะทำให้มารดาเกิดภาวะเครียด มีผลต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารกได้ (Klaus & Kennell, 1982) จากการศึกษาของเคอร์รี่ (Curry, as cited in Cannella, 2005) พบว่าความเชื่อมั่นในตนเองของมารดามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารกในมารดาที่นอนโรงพยาบาล แต่ก็มีการวิจัยที่พบว่าความเชื่อมั่นในตนเองนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารก (Koniak-Griffin, as cited in Cannella)

1.8 ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารก มารดาที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กอยู่บ้างจะทำให้มารดามีโอกาสเรียนรู้และคุ้นเคยกับทารก ช่วยให้มีทักษะและความมั่นใจในการดูแลทารก สามารถตอบสนองความต้องการของทารกได้อย่างเหมาะสม (สุหรี, 2547; Ruchala & James, 1997) มารดาที่เคยเลี้ยงทารกมาก่อนจะมีความเครียดน้อยกว่ามารดาที่ไม่มีประสบการณ์การเลี้ยงดูทารก และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับทารกเช่น อุ้ม สบตา ให้นม ได้ดีกว่ามารดาที่ไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารก (Klaus & Kennell, 1982)

1.9 แรงสนับสนุนทางสังคม มารดาต้องการความรัก ความเข้าใจ ความเอาใจใส่ และการช่วยเหลือจากคนรอบข้าง โดยเฉพาะสามีในช่วงการตั้งครรภ์ คลอดและหลังคลอด การที่มารดาขาดการสนับสนุนทางสังคมไม่ว่าจะเป็นจากสามี ญาติพี่น้อง เพื่อน ทำให้มารดาขาดความ

มั่นใจในการดูแลบุตร และก่อให้เกิดปัญหาต่อการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก (Klaus & Kennell, 1982) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพัชรา (2542) พบว่า มารดาวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม

1.10 การรับรู้ประสบการณ์การคลอด เนื่องจากการคลอดเป็นสถานการณ์สำคัญสำหรับมารดา มีทั้งประสบการณ์ที่เป็นทางลบและประสบการณ์ทางบวก(Punthmatharith, 2002) จากการศึกษาพบว่า มารดาที่มีความทรงจำเกี่ยวกับประสบการณ์การคลอดในทางลบส่งผลให้มีปฏิสัมพันธ์กับทารกน้อย (Latva, Korja, Salmelin, Lehtonen, & Tamminen, อ้างตาม นุจรศ, 2553) และจากการศึกษาของเบนนิ่งตัน (Bennington, 2010) พบว่าการรับรู้ประสบการณ์การคลอดมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

1.11 ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในขณะตั้งครรภ์ เป็นตัวทำนายความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในระยะหลังคลอดได้ (Siddiqui & Hägglöf, 2000)

2. ปัจจัยด้านบิดา บทบาทบิดาในการช่วยเหลือมารดาในระยะต่างๆตั้งแต่ตั้งครรภ์จนถึงระยะเลี้ยงลูก หากบิดาไม่ให้ความช่วยเหลือมารดาในการเลี้ยงดูบุตร ก็จะส่งผลให้บิดาปรับตัวต่อบทบาทบิดายากเช่นกัน และมีผลขัดขวางความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกได้ สาเหตุอาจเนื่องมาจากบิดารู้สึกว่า บุตรแย่งความรักความสนใจจากภรรยาไป แต่ถ้าบิดาให้การสนับสนุนมารดาในการเลี้ยงดูบุตรจะช่วยสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพรรณ และกาญจนา (2550) ที่พบว่า การสนับสนุนจากคู่สมรส และการรับรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .32$, $r = .27$ ตามลำดับ, $p < .01$) ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของบลูม (Bloom, 1997) ที่พบว่าสัมพันธ์ระหว่างบิดาของบุตรและมารดา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารก ($r = .38$, $p < .05$) และจากการศึกษาของรัชนี้ (2543) พบว่าการสนับสนุนจากสามีมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทการเป็นมารดาในระยะหลังคลอด ($r = .62$, $p < .01$) ซึ่งถ้ามารดาได้รับการสนับสนุนจากสามีดี การปรับบทบาทมารดา ก็จะดีด้วยส่งผลให้สามารถในการสร้างความรักใคร่ผูกพันกับทารกได้ดีเช่นกัน

3. ปัจจัยด้านทารก ปัจจัยด้านทารกที่ส่งผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก มีหลายประการ (Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002) ได้แก่

3.1 ทารกมีความผิดปกติ ได้แก่ ทารกมีความพิการแต่กำเนิด ทำให้มารดาไม่ ยากอุ้ม กอด หรือประสานสายตากับบุตร สอดคล้องกับการศึกษาของพัชรา (2542) ที่พบว่ามารดา วัยรุ่นที่คลอดทารกปากแหว่งเพดานโหว่มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกน้อยกว่า มารดาที่คลอดทารกปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.2 ทารกเจ็บป่วย ในทารกที่เจ็บป่วยหลังคลอดจะถูกแยกออกจากมารดาเพื่อรับ การรักษา จึงเป็นการขัดขวางกระบวนการสร้างความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก เนื่องจากพ้นช่วงเวลาไวต่อความรู้สึกใคร่รักใคร่ผูกพัน

3.3 พัฒนาการของทารก ในกรณีที่ทารกมีพัฒนาการการเติบโตไม่ปกติ เนื่องจาก พัฒนาการล่าช้า เช่น เด็กคลอดก่อนกำหนด ทำให้มารดารู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับการตอบสนองจาก ทารก เป็นอุปสรรคในการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

3.4 ทารกแฝด มารดาที่มีบุตรแฝด หรือมีบุตรมากกว่า 1 คนจะพบว่าส่วนใหญ่ บุตรจะคลอดก่อนกำหนด น้ำหนักตัวน้อย และอาจเสียชีวิตทำให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจ จนขาด ความเอาใจใส่ทารกที่เหลืออยู่ได้

3.5 เพศของบุตร ถ้าทารกคลอดออกมามีเพศเดียวกับที่มารดาต้องการจะเกิด ความ รักใคร่ผูกพันกับทารกได้ดีกว่าทารกที่เกิดออกมามีเพศไม่ตรงตามต้องการ

4. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัจจัยด้านโรงพยาบาล เป็นปัจจัยด้านกฎของ โรงพยาบาล ระเบียบของโรงพยาบาล การบริหารงาน การปฏิบัติของบุคลากรด้านสุขภาพ การจำกัดเวลาเยี่ยมเนื่องจากมารดาหลังคลอดต้องการกำลังใจจากญาติและคนใกล้ชิด การ ปฏิบัติการพยาบาล ที่มีการแยกมารดาและทารก เช่น การซั้่งน้ำหนัก การหยอดตาทารกหลังคลอด พันที (Punthmatharith, 2002) สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความรักใคร่ผูกพัน

จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการส่งเสริมและขัดขวางกระบวนการสร้าง ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกมากมาย แต่มีอีกปัจจัยที่ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีผลต่อความรัก ใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั่นคือ เวลาในการเลี้ยงดูบุตร เนื่องจากมารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรในเวลา

ที่มากกว่านั้นจะได้มีปฏิสัมพันธ์ เช่น สบตา สัมผัส พุดคุย รวมทั้งมีโอกาสดำเนินกิจกรรมที่เป็นมารดา ทำให้มารดาพัฒนาความรักใคร่ผูกพันได้ดีกว่ามารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยเวลาที่น้อยกว่า จากการศึกษาของศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว (2553) พบว่าบิดามารดาใช้เวลาในการทำงาน วันละ 8-10 ชั่วโมง ใช้เวลาในการดูแลครัวเรือนวันละ 2-3 ชั่วโมง ใช้เวลาในการเดินทางวันละ 1.4-2 ชั่วโมง และส่วนใหญ่ทำงานวันจันทร์-ศุกร์ หยุดพักผ่อนในวันเสาร์-อาทิตย์ ดังนั้นมารดาที่ต้องทำงานจึงมีเวลาที่จะใช้ในการเลี้ยงดูบุตรไม่เกิน 12 ชั่วโมงต่อวัน จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่ามารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน คือ มารดาที่เลี้ยงบุตร 1-4 วันต่อสัปดาห์ และเลี้ยงดูบุตรน้อยกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนมารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง คือ มารดาที่เลี้ยงบุตรได้มากกว่า 5 วันต่อสัปดาห์และในแต่ละวันเลี้ยงดูบุตรได้มากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน จึงคาดว่าเวลาในการเลี้ยงดูบุตรนั้นอาจส่งผลให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกแตกต่างกันด้วย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในกลุ่มมารดาที่เลี้ยงดูบุตรในระยะเวลาที่แตกต่างกัน นั่นคือ มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง และมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นจะตีความน้อยเพียงใด สามารถประเมินได้หลายวิธีดังจะกล่าวต่อไป

การประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นสามารถประเมินได้หลายวิธี เช่น การใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบวัดพฤติกรรม แต่ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นมีการใช้คำในภาษาอังกฤษที่สลับกันไปมาระหว่างคำว่า ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก และคำว่าความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ดังนั้นจากการทบทวนวรรณคดีที่เกี่ยวข้องพบเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก หลังคลอด ดังนี้

แบบสอบถามและแบบวัด

1. แบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาทารกหลังคลอด (attachment) ดัดแปลงมาจากมุลเลอร์ (Muller, อ้างตาม มนต์ตรา, 2551) ซึ่งสร้างจากแนวคิดของรูบิน (Rubin, อ้างตาม มนต์ตรา) และ เมอร์เซอร์ (Mercer, อ้างตาม มนต์ตรา) ภาษาไทยแปลและเรียบเรียงโดย พรพรรณ จงปราณี (2540) เป็นแบบสอบถามในเรื่องการรับรู้ต่อหน้าตา ร่างกาย ทารก ความสนใจและผูกพันต่อกัน การสัมผัสโอบอุ้มทารก การยอมรับความเป็นบุคคลของทารก การยอมรับตนเองมากยิ่งขึ้น เป็นแบบลิเกิต (likert scale) 4 ระดับ ผ่านการทดสอบความตรงโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ทดสอบความเที่ยง โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.92 (นวพร, ศรีสมร และอรพินธ์, 2551; พรพรรณ และกาญจนา, 2550; มนต์ตรา; ศรีสมร, มาลี และจิราพร, 2550; สุอารี, 2551)

2. แบบสอบถามประเมินความรักความผูกพันของมารดาทารกคลอดครบกำหนด (bonding) ซึ่งอำนาจ (2552) ได้ดัดแปลงมาจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกคลอดก่อนกำหนดของพรณพิไล เลาเพ็ญแสง (2526) ซึ่งแปลและดัดแปลงมาจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบิดาและทารกของบิลส์ (Bills, อ้างตามอำนาจ) ร่วมกับแนวคิดของคลอสและเคนเนล (Klaus & Kennel, 1982) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้สึกผูกพันระหว่างมารดาและทารก 6 ด้าน ได้แก่ การรับรู้ต่อหน้าตา ร่างกายของทารก ความสนใจและผูกพันซึ่งกันและกัน การสัมผัสโอบอุ้มทารก การยอมรับความเป็นบุคคลของทารก การยอมรับตนเองมากขึ้น และเตรียมเลี้ยงดูทารก ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน รวบรวมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมาหาความตรงตามเนื้อหา หาความเที่ยงโดยนำไปทดสอบกับมารดาที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันจำนวน 10 ราย หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.70

3. แบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก (attachment) เป็นแบบสอบถามที่ เบญญาภา และคณะ (2553) ได้แปลและดัดแปลงมาจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกของบิลส์ (Bills, อ้างตาม เบญญาภา และคณะ) จำนวน 39 ข้อ แบ่งออกเป็น 5 หมวด ดังนี้คือ การรับรู้ต่อหน้าตาและร่างกายของทารก ความสนใจความผูกพันซึ่งกันและกัน การ

สัมผัสโอบอุ้มทารก การยอมรับความเป็นบุคคลของทารก และการยอมรับในตนเองมากขึ้น ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน รวบรวมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ มาหาความตรงตามเนื้อหา โดยถือความเห็นสอดคล้องจาก 3 ท่านใน 5 ท่าน หาความเที่ยงโดยนำไป ทดสอบกับมารดาที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ราย มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของครอนบาคเท่ากับ 0.89

4. แบบวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารกหลังคลอดของเบอร์มิงแฮม (The Birmingham Postnatal Bonding Questionnaire : BPNB) (Brockington & George , as cited in Altaweli & Robert, 2010) ต่อมาถูกพัฒนาใหม่โดยบรูคคิงตัน (Brockington, 2001) โดยใช้ชื่อว่าแบบสอบถามความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกหลังคลอด (Postpartum Bonding Questionnaire : PQB) จำนวน 25 ข้อ ประกอบด้วยปัจจัยทั่วไป การปฏิเสธบุตร ความวิตกกังวลเกี่ยวกับบุตร การทารุณกรรม เป็นแบบสอบถามแบบลิเกิต (likert scale) 5 ระดับ ทดสอบได้ค่าความไว (sensitivity) เท่ากับ 0.93

แบบสังเกตพฤติกรรม

1. แบบสังเกตพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก (attachment) ที่ประกายทิพย์ (2544) ดัดแปลงมาจากแนวคิดของไรเซอร์ร่วมกับแนวคิดของครอปเลย์ (Cropley, อ้างตาม ประกายทิพย์) มี 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการสำรวจ ด้านการสัมผัส ด้านการอุ้ม ด้านการมองสบตา ด้านการพูดและส่งเสียง ด้านการแสดงออกทางสีหน้า และด้านการให้นม ซึ่งประเมินทั้งมารดาและทารก ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน หาความเที่ยงโดยนำไปทดสอบกับมารดาที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันจำนวน 20 ราย มีค่าเทียบเคียงของการสังเกต (interrater reliability) = 0.85

2. แบบสังเกตพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ซึ่งแปลและเรียบเรียงโดย พรพรรณ จงปราณี (2540) ซึ่งดัดแปลงมาจากแบบสังเกตพฤติกรรมสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกของไรเซอร์ โดยประเมินใน 4 ด้าน ได้แก่ การสัมผัส การใช้สายตา การไต่ถาม และการให้นม สังเกตพฤติกรรมทั้งของมารดาและของทารกจำนวนทั้งหมด 16

ข้อ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน รวบรวมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมาหาความตรงตามเนื้อหา โดยถือความเห็นสอดคล้องจาก 3 ท่านใน 5 ท่าน หาความเที่ยงโดยนำไปทดสอบกับมารดาทารกที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันจำนวน 10 คู่ มีค่าเที่ยงเคียงของการสังเกต (interrater reliability) = 0.84

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าเครื่องมือที่ใช้ประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกช่วงหลังคลอด ในส่วนที่เป็นแบบสอบถามนั้น มี 2 ลักษณะคือ ทิศทางเดียวจากมารดาไปยังทารก และ 2 ทิศทาง คือ จากมารดาไปยังทารกและทารกไปยังมารดา ส่วนแบบสอบถามของบุรุษคิงตันั้นเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มตัวอย่างที่มีปัญหาด้านอารมณ์ภายหลังคลอด เช่น ซึมเศร้าหลังคลอด จึงไม่เหมาะกับกลุ่มตัวอย่าง และการศึกษาในครั้งนี้ศึกษาในมารดาที่มารดาตรวจที่โรงพยาบาลหลังคลอด 45 วัน ซึ่งไม่สามารถวัดพฤติกรรมโดยตรงได้ ทั้งนี้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นเป็นทั้งความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และพฤติกรรม ในลักษณะที่เป็นทิศทางเดียวจากมารดาไปยังทารก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสร้างแบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก โดยประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน เพื่อให้ครอบคลุมตัวแปรที่ต้องการศึกษา

แนวทางการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

การเสริมสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกสามารถที่จะทำได้ทุกระยะของการตั้งครรภ์ การคลอดและหลังคลอด แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะเน้นในช่วงหลังคลอด ดังนี้

ระยะหลังคลอด การเสริมสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในระยะหลังคลอดสามารถทำได้โดยให้มารดาและทารกอยู่ด้วยกันในทันทีในชั่วโมงแรกหลังคลอดหรือน้อยกว่า 30 นาที เนื่องจากเป็นช่วงระยะที่ทารกไวต่อความรู้สึกการเกิดความรักใคร่ผูกพัน ทำให้มารดามีความรู้สึกรักใคร่ผูกพันได้ดี จัดให้มารดาทารกอยู่ในห้องเดียวกัน (rooming-in) ในช่วงพักหลังคลอดเพื่อเปิดโอกาสให้มีการสร้างความรักใคร่ผูกพันอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้มารดาได้เรียนรู้พฤติกรรมทารก และฝึกดูแลทารกเอง โดยมีพยาบาลคอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ เช่น

การศึกษาของชนันท์ และวรรณิ (2551) ซึ่งศึกษาผลของแรงสนับสนุนทางสังคมต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในช่วง 2 ชั่วโมงหลังคลอด โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาหลังคลอด 2 ชั่วโมง จำนวน 60 ราย โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 ราย กลุ่มควบคุมจำนวน 30 ราย โดยกลุ่มทดลอง ให้ญาติและสามีเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลในห้องคลอด ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกมากกว่ากลุ่มควบคุม ($M = 96.90, SD = 5.49$ และ $M = 88.83, SD = 6.69$) ตามลำดับ

การเสริมสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกสามารถทำได้หลายวิธี ตลอดระยะเวลาของการตั้งครรภ์ การคลอดและหลังคลอด แต่ทั้งนี้ควรมีการประเมินความแตกต่างของปัจจัยที่มีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกเป็นรายๆ ไป และประยุกต์ใช้การเสริมสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในวิธีที่เหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น ความยากง่ายของการปฏิบัติ ความสะดวกของบริบทแต่ละโรงพยาบาลและอุปสรรคในการปฏิบัติ เป็นต้น

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อทารก

ทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นมักจะไม่ได้รับความรักความเอาใจใส่เท่าที่ควร มักได้รับผลกระทบรวมทั้งเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้งและถูกละเลยได้มากกว่าทารกของมารดาผู้ใหญ่ (ประกายทิพย์, 2544) มารดาวัยรุ่นมักจะพูดคุย อุ้มทารก น้อยกว่ามารดาผู้ใหญ่ ลักษณะการดูแลทารกจะคล้ายกับเล่นตุ๊กตา ขาดความนุ่มนวลในการสัมผัสบางครั้ง แสดงท่าที่ไม่แน่ใจ หวาดกลัว ลังเล ในการจับต้อง อุ้ม หรือใกล้ชิดสนิทสนมกับบุตร แสดงอารมณ์ไม่พอใจขณะดูแลทารก (Norr & Robert, 1991) จากการศึกษาของบาร์เรตและโรช (Barratt & Roach, 1995) พบว่ามารดาวัยรุ่นมีปฏิสัมพันธ์กับทารก เช่น พูดคุย ยิ้ม ให้ของเล่นทารก น้อยกว่ามารดาผู้ใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้มารดาวัยรุ่นยังไม่สามารถตอบสนองต่อสัญญาณของทารกได้อย่างถูกต้อง ไม่เข้าใจความต้องการและตอบสนองความต้องการของทารกไม่เหมาะสม (ทัศนาศ, 2547) จากการทบทวนวรรณคดีที่ผ่านมาพบการศึกษาของมาดิแกน โมราล และพีเคอตัน (Madigan, Moran & Pederson, as cited in Long, 2009) เกี่ยวกับพฤติกรรมรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก (attachment) ที่

ไม่เหมาะสมของมารดาวัยรุ่น โดยศึกษาในมารดาวัยรุ่นและทารกจำนวน 82 คู่ พบว่าร้อยละ 59 ของมารดาแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม ซึ่งพฤติกรรมความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ ทำให้ทารกหวาดกลัว ทารุณกรรม ทำให้ทารกโกรธ เป็นต้น (Main & Hesse, as cited in Long)

สรุปการทบทวนวรรณคดี

มารดาวัยรุ่น คือ มารดาอายุ 13-19 ปี ซึ่งการเป็นมารดาวัยรุ่นนั้นส่งผลกระทบต่อมากมาย ทั้งต่อตัวมารดาวัยรุ่นเอง ทารก และสังคม จากการตั้งครรภ์ที่ส่วนใหญ่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรรค์ รวมทั้งความไม่พร้อมในวุฒิภาวะและพัฒนาการด้านต่างๆ จึงเป็นการยากที่มารดาวัยรุ่นจะยอมรับบุตร และแสดงบทบาทมารดาได้อย่างเหมาะสม จึงอาจมีพฤติกรรมรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดที่แสดงออกกับทารกที่ไม่เหมาะสมได้ สิ่งเหล่านี้จะส่งผลถึงความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้ ซึ่งความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก คือ การรับรู้ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ พฤติกรรมที่แสดงถึงความรัก ความห่วงใย การเอาใจใส่ต่อทารก เป็นในลักษณะที่เป็นทิศทางเดียวจากมารดาไปยังทารก สามารถแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก ได้แก่ ความรัก ความห่วงใย และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ได้แก่ การเอาใจใส่ดูแลบุตร การกอดรัดอุ้มชู การให้ความรักความอบอุ่น สัมผัสใกล้ชิด ประสานสายตา พูดคุยหยอกล้อกับบุตร และให้เวลาบุตรอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ปัจจัย ได้มีผู้ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก และมีการศึกษาปัจจัยที่ทำนายความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ในกลุ่มมารดาที่แตกต่างกัน เช่น มารดาครรภ์แรก มารดาวัยรุ่น เป็นต้น แต่ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับเวลาในการเลี้ยงดูบุตรซึ่งผู้วิจัยคาดว่ามีความสัมพันธ์กับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เนื่องจากมารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองนั้นจะได้มีปฏิสัมพันธ์ เช่น สบตา สัมผัส พูดคุย ได้ดูแลทารกในระยะเวลาที่มากกว่ามารดาที่ได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองบางส่วน จึงเกิดความมั่นใจในตนเองและความชำนาญในการดูแลบุตรเพิ่มขึ้น ส่งผลให้

ความสามารถในการเป็นมารดาดีและทำให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้นด้วยจากการที่มีทารกที่เกิดจากมารดาวัยรุ่นบางส่วนได้รับการเลี้ยงดูโดยปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติ ซึ่งมีอีกจำนวนหนึ่งได้รับการเลี้ยงดูโดยมารดาวัยรุ่นเอง ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นทั้งสองกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการดูแลมารดาวัยรุ่นหลังคลอดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อตัวมารดาวัยรุ่นและทารกลดลง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อเปรียบเทียบความรักรักรู้สึกผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง และมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน สำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง การจัดการข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ มารดาอายุ 13-19 ปีหลังคลอดที่มารับการตรวจ 45 วันหลังคลอด

กลุ่มตัวอย่าง คือ มารดาอายุ 13-19 ปีหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง และ เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ที่มารับการตรวจ 45 วันหลังคลอดที่โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลศูนย์ในภาคใต้ (โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี, โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช, โรงพยาบาลศูนย์ตรัง, โรงพยาบาลหาดใหญ่ และ โรงพยาบาลสงขลา) ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีวิจัยศึกษาเปรียบเทียบความรักรักรู้สึกผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดมาก่อน ผู้วิจัยจึงใช้การหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางอำนาจการทดสอบ (power of analysis) (Polit & Beck, 2008) กำหนดระดับความเชื่อมั่นเท่ากับ 95% ($\alpha = .05$) อำนาจการทดสอบ (power of test : $1 - \beta$) เท่ากับ .80 ขนาดอิทธิพลขนาดต่ำ (effect size) = .25 ได้กลุ่มตัวอย่าง 251 รายต่อกลุ่ม

โรงพยาบาลที่ทำการศึกษา แบ่งเป็นโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไปในภาคใต้ตอนบน จำนวน 8 โรงพยาบาล ภาคใต้ตอนล่างจำนวน 4 โรงพยาบาล ทั้งนี้ในการศึกษาครั้งนี้ไม่รวม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากบริบททางศาสนา ซึ่งประชากรใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่วนใหญ่จึงมีความพร้อมเนื่องจากเป็น

การแต่งงานตามประเพณี ดังนั้นบริบทจึงไม่เหมาะสมที่กลุ่มตัวอย่างจะเป็นประชากรที่ดีได้ ทำการสุ่มโรงพยาบาลโดยการจับฉลากไม่ใส่คืนได้เป็นภาคใต้ตอนบน จำนวน 2 โรงพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี และโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช ภาคใต้ตอนล่างจำนวน 3 โรงพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลศูนย์ตรัง โรงพยาบาลหาดใหญ่ และโรงพยาบาลสงขลา

จากการเก็บข้อมูลจริงจากเดิมที่วางแผนเก็บข้อมูลภายในระยะเวลา 3 เดือน เมื่อครบกำหนดเวลาได้กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มจำนวนแตกต่างกันจึงเพิ่มระยะเวลาในการเก็บข้อมูลออกไปอีก 4 เดือน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนจำนวนเพิ่มขึ้น แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงเป็นกลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง และเนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ผู้วิจัยจึงเก็บกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 311 ราย แบ่งเป็นมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองจำนวน 258 ราย และกลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนจำนวน 53 ราย ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้มีน้อยกว่าที่ได้กำหนดไว้แต่เดิม แต่อย่างไรก็ตามตามแนวคิดของเคิร์ก (Kirk, 1995) ที่กล่าวว่าวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 50-100 ก็เพียงพอที่จะเป็นตัวแทนของประชากรที่ดีได้ ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ได้ศึกษาก็สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ โดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ด้านมารดา

1. มารดาครรภ์เดี่ยวครรภ์แรก เพื่อควบคุมปัจจัยเรื่องประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารกและปัจจัยด้านการตั้งครรถ์ทารกหลายคน (Klaus & Kennell, 1982) ซึ่งจะมีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
2. หลังคลอดปกติ ไม่มีภาวะแทรกซ้อนขณะคลอด หรือหลังคลอด เพื่อควบคุมปัจจัยเรื่องปัญหาสุขภาพของมารดา (ประกายทิพย์, 2544; Klaus & Kennell, 1982; Olds, London, & Ladewig, 2000; Punthmatharith, 2002) ซึ่งจะมีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

3. ไม่มีความผิดปกติด้านจิตอารมณ์ เพื่อควบคุมปัจจัยเรื่องสภาวะด้านจิตใจ (Klaus & Kennell, 1982) ซึ่งจะมีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

4. สามารถอ่านออกเขียนได้

5. มีการเลี้ยงดูบุตรตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

5.1 มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง คือ มารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองไม่น้อยกว่า 5 วันต่อสัปดาห์ โดยในแต่ละวันต้องเลี้ยงบุตรด้วยตนเองมากกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนชั่วโมงใน 1 วัน นั่นคือมากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน ตามการศึกษาของศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว (2553)

5.2 มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน คือ มารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง 1-4 วันต่อสัปดาห์ โดยในแต่ละวันต้องเลี้ยงบุตรด้วยตนเองน้อยกว่า ร้อยละ 50 ของจำนวนชั่วโมงใน 1 วัน นั่นคือน้อยกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน ตามการศึกษาของศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว (2553)

ด้านทารก

1. ทารกครบกำหนดหลังคลอดปกติ ไม่มีภาวะแทรกซ้อนขณะคลอดหรือหลังคลอด เพื่อควบคุมปัจจัยเรื่องทารกเจ็บป่วย (Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002) ซึ่งจะมีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

2. ไม่มีภาวะผิดปกติหรือพิการแต่กำเนิด เพื่อควบคุมปัจจัยเรื่องทารกมีความผิดปกติ และพัฒนาการทารก (Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002) ซึ่งจะมีผลต่อความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีแบบสะดวก (convenience sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้
 ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ การศึกษา รายได้ อาชีพ สถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว ข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครุฑ์และการคลอด ได้แก่ การวางแผนการตั้งครุฑ์ การฝากครุฑ์ การเลี้ยงดูบุตร ชนิดของนมที่ใช้ในการเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น จำนวน 23 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบและเติมคำในช่องว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกรักใคร่ต่อทารก จำนวน 15 ข้อ และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน จำนวน 15 ข้อ รวม 30 ข้อ การเลือกตอบเป็นแบบลิเกิต (likert scale) 5 อันดับ ดังนี้

ไม่เป็นความจริงเลย หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบเลย (0 คะแนน)

เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบเพียงเล็กน้อย (1 คะแนน)

เป็นความจริงเพียงบางส่วน หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบประมาณครึ่งหนึ่ง (2 คะแนน)

เป็นความจริงเป็นส่วนมาก หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบเป็นส่วนมาก (3 คะแนน)

เป็นความจริงมากที่สุด หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบเกือบหมดหรือทั้งหมด (4 คะแนน)

ลักษณะของแบบสอบถามนี้ประกอบด้วย ข้อความในด้านบวก จำนวน 24 ข้อ ได้แก่ ข้อ 1, 3-7, 9-10, 13-19, 21-23, 25-30 ข้อความด้านลบ จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ ข้อ 2, 8, 11-12, 20, 24 โดย ข้อความด้านลบจะมีการกลับคะแนนก่อนการแปลผลเป็นคะแนนรวม คือ ข้อที่เป็นความจริงมากที่สุด ให้ 0 คะแนน ข้อที่ไม่เป็นความจริงเลย ให้ 4 คะแนน

การแปลผลคะแนน

เกณฑ์การแปลผลคะแนน ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกชายด้าน จะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 0-60 คะแนน ใช้การแบ่งระดับคือ คะแนนสูงสุด-คะแนนต่ำสุดแล้วหารด้วยจำนวนอันตรภาคชั้น (ชูศรี, 2546) ในที่นี้แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

0-20	คะแนน	ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับต่ำ
21-40	คะแนน	ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับปานกลาง
41-60	คะแนน	ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับสูง

เกณฑ์การแปลผลคะแนน ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกโดยรวม จะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 0-120 คะแนน ใช้การแบ่งระดับคือ คะแนนสูงสุด-คะแนนต่ำสุดแล้วหารด้วยจำนวนอันตรภาคชั้น (ชูศรี, 2546) ในที่นี้แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

0-40	คะแนน	ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับต่ำ
41-80	คะแนน	ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับปานกลาง
81-120	คะแนน	ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับสูง

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. ทดสอบความตรงของเนื้อหาของแบบสอบถาม (validity) ได้แก่ ความถูกต้องของเนื้อหา ความครอบคลุม และความชัดเจนในการใช้ภาษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ อาจารย์พยาบาลภาควิชาสูติ-นรีเวชและผดุงครรภ์ 2 ท่าน อาจารย์ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ 1 ท่าน หลังจากผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำแบบสอบถามมาหาค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (content validity index : CVI) ค่าที่ยอมรับได้คือ .90 (Polit & Beck, 2006) จากการศึกษาครั้งนี้ คำนวณหาค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาได้เท่ากับ .90 หลังจากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

2. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ไปทดลองใช้ กับมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 ราย เพื่อทดสอบหาความเที่ยงของแบบสอบถาม (reliability) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เนื่องจากเป็นเครื่องมือใหม่ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ที่ยอมรับได้ คือมากกว่า .70 (บุญใจ, 2547) ในการศึกษาครั้งนี้ทดสอบค่าความเที่ยงของแบบสอบถามได้เท่ากับ .71 โดยมีค่าความเที่ยงรายด้าน คือ ด้านความรู้สึกรักนึกคิดถึงต่อทารกเท่ากับ .78 และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน เท่ากับ .59

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ชั้นเตรียมการ

- 1.1. ผู้วิจัยทำโครงร่างวิจัยและผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา
- 1.2. โครงร่างวิจัยผ่านการสอบโดยคณะกรรมการสอบ โครงร่างวิทยานิพนธ์ และโครงร่างวิจัยผ่านคณะกรรมการจริยธรรม คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- 1.3. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากคณบดี คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงขลา โรงพยาบาลหาดใหญ่ โรงพยาบาลศูนย์ตรัง โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี และโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากมารดาวัยรุ่นหลังคลอด
- 1.4. เมื่อได้รับอนุญาตให้เก็บข้อมูล ผู้วิจัยเข้าพบหัวหน้าพยาบาล หัวหน้าแผนกวางแผนครอบครัวโรงพยาบาลสงขลา โรงพยาบาลหาดใหญ่ โรงพยาบาลศูนย์ตรัง โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี และโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช เพื่อแนะนำตัว พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ การวิจัยและขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

2. ชั้นเตรียมผู้ช่วยวิจัย

- 2.1. ผู้วิจัยอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล การใช้แบบสอบถามให้กับผู้ช่วยวิจัย

2.2. ฝึกผู้ช่วยวิจัยจำนวน 4 ราย ในการทดลองนำแบบสอบถามไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งให้ผู้ช่วยวิจัยซักถามข้อสงสัยในการเก็บข้อมูล ภายใต้คำแนะนำของผู้วิจัย จนแน่ใจว่าผู้ช่วยวิจัยมีความเข้าใจในแบบสอบถามตรงกับผู้วิจัยและสามารถเก็บข้อมูลได้ถูกต้อง

3. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1. ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ประจำแผนกวางแผนครอบครัวของโรงพยาบาลสงขลา โรงพยาบาลหาดใหญ่ โรงพยาบาลศูนย์ตรัง โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี และโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด

3.2. ผู้วิจัย/ผู้ช่วยวิจัย พுகุศลสร้างสัมพันธภาพกับกลุ่มตัวอย่างพร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับ ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3. พิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง โดยบอกสิทธิในการตอบรับหรือปฏิเสธในการเข้าร่วมการวิจัย ข้อมูลที่ได้รับจากกลุ่มตัวอย่างจะถือเป็นความลับอย่างเคร่งครัด ผลของการศึกษาในครั้งนี้จะระบุในภาพรวมไม่มีการระบุชื่อและที่อยู่ของกลุ่มตัวอย่าง ในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมวิจัยไม่มีผลต่อการรักษาพยาบาล

3.4. เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินดีเข้าร่วมวิจัย ผู้วิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยให้กลุ่มตัวอย่างใช้เวลาในการตอบแบบสอบถาม 15-20 นาที

3.5. ผู้วิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลที่ได้อัปโหลดขึ้นระบบ

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้พิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง โดยการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ของการวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างรับทราบ และขอความร่วมมือในการเข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ และอธิบายให้ทราบถึงสิทธิที่จะถอนตัวออกจากการวิจัยได้ทุกเวลา โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล และไม่มีผลกระทบใดๆต่อกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งให้ความมั่นใจกับกลุ่มตัวอย่างว่าจะเก็บข้อมูลนี้เป็นความลับ ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจะนำเสนอในภาพรวม และ

นำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการเท่านั้น หากกลุ่มตัวอย่างต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวิจัย ผู้วิจัยยินดีให้รายละเอียดตามที่ต้องการ ดังรายละเอียดในใบพิทักษ์สิทธิ (ภาคผนวก ก)

การจัดการข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดการข้อมูล

ผู้วิจัยหรือผู้ช่วยวิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์และความครบถ้วนของข้อมูลจากแบบสอบถามที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ถ้าข้อมูลไม่ครบถ้วนสอบถามกลุ่มตัวอย่างว่าหลงลืมหรือไม่ หากกลุ่มตัวอย่างหลงลืมขอความร่วมมือในการกรอกข้อมูลในข้อที่หลงลืม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ดังนี้
  - 1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยใช้ ความถี่ ร้อยละ
  - 1.2 ความแตกต่างของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม วิเคราะห์ด้วยสถิติทีอิสระ (independent-t-test) สำหรับตัวแปรระดับช่วงมาตรา (interval scale) และระดับอัตราส่วนมาตรา (ratio scale) และใช้สถิติทดสอบไค-สแควร์ (chi-square test) สำหรับตัวแปรระดับนามมาตรา (nominal scale) และอันดับมาตรา (ordinal scale)
    - 1.3 คะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง วิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก
    - 1.4 คะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน วิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับของความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

1.5 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน โดยใช้สถิติทีอิสระ (independent t-test) ซึ่งมีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้ คือ ตัวแปรที่ศึกษาเป็นระดับช่วงหรือมาตราอันดับขึ้นไป ข้อมูลที่ได้มีการกระจายปกติ (normal distribution) ความแปรปรวนภายในของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกัน (homogeneity of variance) ถ้าไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติทีอิสระ ปรับใช้สถิติแมน-วิทนียูเทส (Mann-Whitney U test) โดยใช้การวิเคราะห์แบบ 2 ทาง กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

บทที่ 4

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ข้อมูลได้จากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ที่เข้ามารับการตรวจหลังคลอดที่โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลศูนย์ในภาคใต้ จำนวนทั้งสิ้น 311 ราย ระหว่าง เดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ซึ่งผลการวิจัยได้นำเสนอ โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนตามลำดับดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะทั่วไป และจำแนกตามข้อมูลสุติศาสตร์และการเลี้ยงดูทารก

ส่วนที่ 2 ระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะทั่วไป และจำแนกตามข้อมูลสุติศาสตร์และการเลี้ยงดูทารก

ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และทดสอบความแตกต่างของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม โดยการทดสอบไค-สแควร์, ฟิชเชอร์ เอ็คแซค และสถิติทีอิสระ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นมารดาวัยรุ่นหลังคลอดจำนวน 311 ราย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ≥ 5 วันต่อสัปดาห์และมากกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน) จำนวน 258 ราย

และกลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน (เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง 1-4 วันต่อสัปดาห์และน้อยกว่า 12 ชั่วโมงต่อวัน) จำนวน 53 ราย มีรายละเอียดของข้อมูลดังนี้

กลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง

กลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองมีอายุเฉลี่ย 17.66 ปี ($SD = 1.31$) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 85.3) รองลงมานับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 13.2) อยู่กับสามี (ร้อยละ 92.6) แต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส (ร้อยละ 93) จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 51.1) ไม่มีอาชีพ (ร้อยละ 43) สามีของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 45.3) ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 63.6) กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยของครอบครัว 11,082.17 บาทต่อเดือน ($SD = 6,843.65$) มีรายได้พอใช้จ่ายในครอบครัว (ร้อยละ 69.4) ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย (ร้อยละ 73.6) ดังแสดงในตาราง 1

ข้อมูลสถิติศาสตร์ และการเลี้ยงดูทารก กลุ่มตัวอย่างไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ (ร้อยละ 50.8) โดยฝากครรภ์มากกว่าหรือเท่ากับ 4 ครั้ง (ร้อยละ 70.9) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับยาแก้ปวดที่ทำให้ง่วงนอนขณะรอคลอดหรือหลังคลอด (ร้อยละ 62.4) และใน 45-60 นาทีแรกหลังคลอดได้ให้ทารกดูดนมทันที (ร้อยละ 81.4) โดยขณะพักพื้นที่หอผู้ป่วยหลังคลอดเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว (ร้อยละ 82.2) เช่นเดียวกับ 45 วันหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียวเช่นกัน (ร้อยละ 74.4) ส่วนใหญ่เลี้ยงบุตรทั้งกลางวันและกลางคืน (ร้อยละ 95.3) กลุ่มตัวอย่างพอใจในเพศของบุตร (ร้อยละ 63.6) และมีความรู้สึกเฉยๆในรูปร่างหน้าตาของบุตร (ร้อยละ 94.5) กลุ่มตัวอย่างพักผ่อนในช่วง 45 วันหลังคลอดเพียงพอ (ร้อยละ 74) ดังแสดงในตาราง 2

กลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

กลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนมีอายุเฉลี่ย 17.20 ปี ($SD = 1.49$) ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 81.1) รองลงมานับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 17) อยู่กับสามี (ร้อยละ 92.5) แต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรส (ร้อยละ 96.2) จบการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา

ตอนต้น (ร้อยละ 49.1) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 37.7) สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 45.3) ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 60.4) กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ย 10,000 บาทต่อเดือน ($SD = 5,605.63$) มีรายได้พอใช้จ่ายในครอบครัว (ร้อยละ 69.8) ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย (ร้อยละ 90.6) ดังแสดงในตาราง 1

ข้อมูลสถิติศาสตร์ และการเลี้ยงดูทารก กลุ่มตัวอย่างไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ (ร้อยละ 67.9) โดยฝากครรภ์น้อยกว่า 4 ครั้ง (ร้อยละ 49.1) ส่วนใหญ่ไม่ได้รับยาแก้ปวดที่ทำให้ง่วงขณะรอคลอดหรือหลังคลอด (ร้อยละ 66.0) ใน 45-60 นาทีแรกหลังคลอดได้ให้ทารกดูดนมทันที (ร้อยละ 73.6) โดยขณะพักพื้นที่หอผู้ป่วยหลังคลอดเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา (ร้อยละ 86.8) ส่วน 45 วันหลังคลอดไม่ได้เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาอย่างเดียว (ร้อยละ 60.4) ส่วนใหญ่เลี้ยงดูบุตรในเวลากลางวัน (ร้อยละ 60.3) กลุ่มตัวอย่างพอใจในเพศของบุตร (ร้อยละ 58.5) และมีความรู้ลึกๆในรูปร่างหน้าตาของบุตร (ร้อยละ 96.2) และกลุ่มตัวอย่างพักผ่อนในช่วง 45 วันหลังคลอดเพียงพอ (ร้อยละ 86.8) ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 1

จำนวน ร้อยละ และความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะทั่วไป ($N = 311$)

ข้อมูลทั่วไป	เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ($n = 258$)		เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วน ($n = 53$)		$\chi^2 /$ $t/$ Fisher's
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
อายุ (ปี) ¹	($M=17.66,$ $SD=1.31$)		($M=17.20,$ $SD=1.49$)		10.33 ^{ns}
วัยรุ่นตอนกลาง 13 - 16	57	22	18	18.9	
วัยรุ่นตอนปลาย 17 - 19	201	78	35	81.1	
ศาสนา ¹					3.39 ^{ns}
พุทธ	220	85.3	43	81.1	
คริสต์	4	1.6	1	1.9	
อิสลาม	34	13.2	9	17	

(ตาราง 1 ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)		เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วน (n = 53)		Fisher's χ^2 / t/
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
	สถานภาพสมรส (การจดทะเบียน สมรส) ¹				
โสด	240	93	51	96.2	
คู่	15	5.8	2	3.8	
หย่าร้าง	3	1.2	-	-	
การอยู่กับสามี ¹					0.002 ^{ns}
แยกกันอยู่	19	7.4	4	7.5	
อยู่ด้วยกัน	239	92.6	49	92.5	
ระดับการศึกษา(มารดาหลังคลอด) ¹					17.39 ^{**}
ประถมศึกษา	30	11.6	17	32.0	
มัธยมศึกษาตอนต้น	132	51.1	26	49.1	
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	84	32.6	10	18.9	
ปวส.	12	4.7	-	-	
ระดับการศึกษา (สามี) ¹					1.92 ^{ns}
ประถมศึกษา	42	16.3	11	20.7	
มัธยมศึกษาตอนต้น	117	45.3	24	45.3	
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	64	24.8	14	26.4	
ปวส.	23	8.9	3	5.7	
ปริญญาตรี	12	4.7	1	1.9	

(ตาราง 1 ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)		เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วน (n = 53)		Fisher's χ^2 / t/
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
	อาชีพ (มารดาหลังคลอด) ¹				
ไม่มีอาชีพ	111	43	19	35.8	
นักเรียน / นักศึกษา	23	8.9	4	7.5	
รับจ้าง	67	26	20	37.7	
ค้าขาย	36	14	6	11.3	
อื่น ๆ	21	8.1	4	7.5	
อาชีพ (สามี) ¹					10.87 ^{ns}
ไม่มีอาชีพ	9	3.5	-	-	
นักเรียน / นักศึกษา	14	5.4	6	11.3	
รับจ้าง	164	63.6	32	60.4	
ค้าขาย	30	11.6	3	5.7	
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	9	3.5	-	-	
อื่นๆ	32	12.4	12	22.6	
รายได้ครอบครัวต่อเดือน (บาท) ²	(M=11,082.17, SD=6,843.65)		(M=10,000, SD=5,605.63)		1.08 ^{ns}
< 5,000	19	7.4	2	3.8	
5,001-10,000	162	62.8	38	71.7	
>10,000	77	29.8	13	24.5	

(ตาราง 1 ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)		เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วน (n = 53)		Fisher's χ^2 / t/
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
	ความเพียงพอของรายได้ ¹				
มีเงินเหลือเก็บ	54	20.9	7	13.2	
พอใช้จ่ายในครอบครัว	179	69.4	37	69.8	
ไม่พอใช้	25	9.7	9	17	
ลักษณะของครอบครัว ³					7.01 ^{**}
ครอบครัวเดี่ยว	68	26.4	5	9.4	
ครอบครัวขยาย	190	73.6	48	90.6	

หมายเหตุ^{ns} = non-significant, * = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

¹วิเคราะห์ด้วยสถิติ ไค-สแควร์

²วิเคราะห์ด้วยสถิติทีอิสระ

³กรณีที่ไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นตามสถิติไค-สแควร์วิเคราะห์ด้วย Fisher's exact test

ตาราง 2

จำนวน ร้อยละและความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามข้อมูลสถิติศาสตร์ และการเลี้ยงดูทารก ($N = 311$)

ข้อมูลสถิติศาสตร์ และการเลี้ยงดูทารก	เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)		เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วน (n = 53)		$\chi^2 /$ $t /$ Fisher's
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
	การวางแผนการตั้งครรภ์ ¹				
วางแผนการตั้งครรภ์	127	49.2	17	32.1	
ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์	131	50.8	36	67.9	
การฝากครรภ์ ¹					12.27**
ไม่ได้ฝากครรภ์	10	3.9	2	3.7	
< 4 ครั้ง	65	25.2	26	49.1	
≥ 4 ครั้ง	183	70.9	25	47.2	
ขณะที่รอกคลอดหรือหลังคลอดได้รับ ยาแก้ปวดที่ทำให้ง่วงนอน ¹					0.25 ^{ns}
ได้รับ	97	37.6	18	34	
ไม่ได้รับ	161	62.4	35	66	
ใน 45-60 นาทีแรกหลังคลอด ทารก ได้ดูดนมทันที ¹					1.68 ^{ns}
ได้ดูด	210	81.4	39	73.6	
ไม่ได้ดูด	48	18.6	14	26.4	
ช่วงเวลาการเลี้ยงดูบุตรในแต่ละวัน ¹					179.83***
เฉพาะกลางวัน	6	2.3	11	20.8	
เฉพาะกลางคืน	6	2.3	32	60.3	
ทั้งกลางวันและกลางคืน	246	95.3	10	18.9	

(ตาราง 2 ต่อ)

ข้อมูลสถิติศาสตร์ และการเลี้ยงดูทารก	เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)		เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วน (n = 53)		χ^2 / t/ Fisher's
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
	ชนิดของนมที่ใช้เลี้ยงบุตรขณะพักฟื้น ที่โรงพยาบาล ³				
นมมารดาอย่างเดียว	212	82.2	46	86.8	
นมมารดาและนมผสม	46	17.8	7	13.2	
ชนิดของนมที่ใช้เลี้ยงบุตรขณะอยู่ที่ บ้าน(ช่วง 45 วันหลังคลอด) ¹					34.03 ^{***}
นมมารดาอย่างเดียว	192	74.4	21	39.6	
นมมารดาและนมผสม	66	25.6	32	60.4	
ได้บุตรตรงตามเพศที่ต้องการ ¹					0.56 ^{ns}
ตรงตามต้องการ	164	63.6	31	58.5	
ไม่ตรงตามต้องการ	26	10.1	6	11.3	
ไม่ได้คาดหวัง	68	26.3	16	30.2	
ความพอใจในรูปร่างหน้าตาของบุตร ¹					0.57 ^{ns}
เฉยๆ	244	94.5	51	96.2	
พอใจ	2	0.8	1	1.9	
ไม่ได้คาดหวังตั้งแต่แรก	12	4.7	1	1.9	

(ตาราง 2 ต่อ)

ข้อมูลสถิติศาสตร์ และการเลี้ยงดูทารก	เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)		เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง บางส่วน (n = 53)		χ^2 / t/ Fisher's
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
	การพักผ่อนในช่วง 45 วันหลังคลอด ¹				
เพียงพอ	191	74.0	46	86.8	
ไม่เพียงพอ	67	26.0	7	13.2	

หมายเหตุ^{ns} = non-significant, * = p < .05, ** = p < .01, *** = p < .001

¹วิเคราะห์ด้วยสถิติไค-สแควร์

²วิเคราะห์ด้วยสถิติทีอิสระ

³กรณีที่ไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นตามสถิติไค-สแควร์วิเคราะห์ด้วย Fisher's exact test

กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ส่วนใหญ่เลี้ยงบุตร 7 วันต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 93.8) รองลงมาคือ 5 วันต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 5) โดยในแต่ละวันส่วนใหญ่เลี้ยงดูบุตร 24 ชั่วโมงต่อวัน (ร้อยละ 79.1) รองลงมาคือ 20 ชั่วโมงต่อวัน (ร้อยละ 7) ดังแสดงในตาราง 3 และ ตาราง 4

ตาราง 3

จำนวน และร้อยละของระยะเวลา (วัน/สัปดาห์) ที่มารดากลุ่มเลี้ยงบุตรด้วยตนเองใช้ในการเลี้ยงบุตร (n = 258)

ระยะเวลา (วัน/สัปดาห์)	จำนวน	ร้อยละ
5	13	5
6	3	1.2
7	242	93.8

ตาราง 4

จำนวน และร้อยละของระยะเวลา (ชั่วโมง/วัน) ที่มารดาในกลุ่มเลี้ยงบุตรด้วยตนเองใช้ในการเลี้ยงบุตร
(n= 258)

ระยะเวลา (ชั่วโมง/วัน)	จำนวน	ร้อยละ
12	6	2.3
14	1	0.4
15	2	0.8
16	4	1.6
18	9	3.5
19	1	0.4
20	18	7.0
21	1	0.4
22	2	0.8
23	10	3.9
24	204	79.1

กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ส่วนใหญ่เลี้ยงบุตร 2 วันต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 54.7) รองลงมาคือ 3 วันต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 30.2) โดยในแต่ละวันส่วนใหญ่เลี้ยงบุตร 6 ชั่วโมงต่อวัน (ร้อยละ 34) รองลงมาคือ 10 ชั่วโมงต่อวัน (ร้อยละ 28.3) ส่วนใหญ่มีบิดามารดาของมารดาวัยรุ่นเองเป็นผู้ดูแลหลัก (ร้อยละ 54.72) รองลงมาคือบิดามารดาของสามี (ร้อยละ 22.64) ดังแสดงในตาราง 5, ตาราง 6 และ ภาพ 2

ตาราง 5

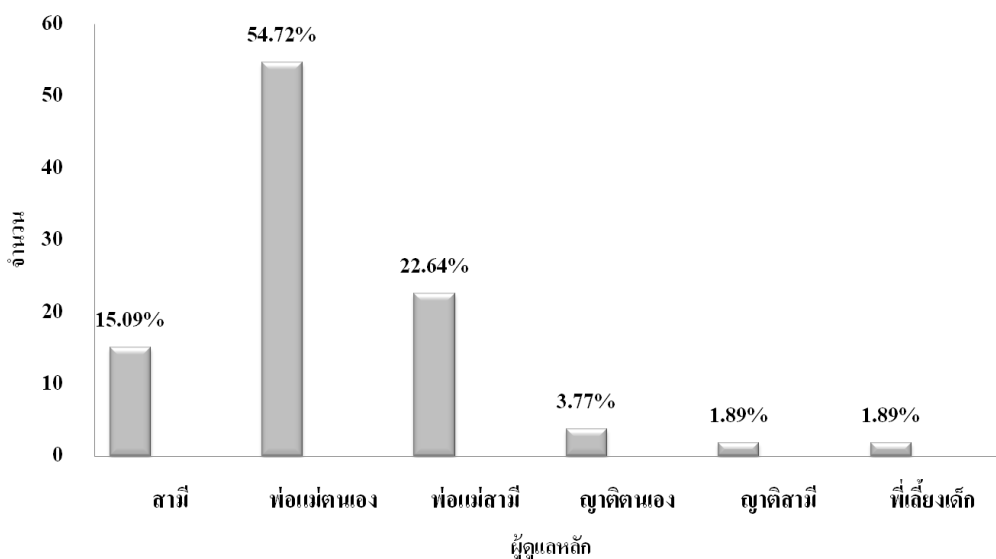
จำนวน และร้อยละของระยะเวลา (วัน/สัปดาห์) ที่กลุ่มมารดาเลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนใช้ในการเลี้ยงบุตร ($n=53$)

ระยะเวลา (วัน/สัปดาห์)	จำนวน	ร้อยละ
2	29	54.7
3	16	30.2
4	8	25.1

ตาราง 6

จำนวน และร้อยละของระยะเวลา (ชั่วโมง/วัน) ที่กลุ่มมารดาเลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนใช้ในการเลี้ยงบุตร ($n=53$)

ระยะเวลา (ชั่วโมง/วัน)	จำนวน	ร้อยละ
3	1	1.9
4	2	3.8
6	18	34.0
8	13	24.5
9	3	5.7
10	15	28.3
11	1	1.9

ภาพ 2 กราฟแสดงผู้ดูแลหลักของกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

ส่วนที่ 2 ระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

จากการศึกษาพบว่า ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง โดยรวมอยู่ในระดับสูง ($M = 112.73$, $SD = 7.85$) และรายด้านทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกรักนึกคิดถึงต่อทารกและด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพันอยู่ในระดับสูง ($M = 57.42$, $SD = 3.68$ และ $M = 55.31$, $SD = 5.15$) ตามลำดับ เช่นเดียวกับ มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนที่มีคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($M = 107.57$, $SD = 10.69$) และรายด้านทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกรักนึกคิดถึงต่อทารกและด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพันอยู่ในระดับสูง ($M = 55.69$, $SD = 5.25$ และ $M = 51.87$, $SD = 7.23$) ตามลำดับ ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7

ระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกจำแนกตามกลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ($N=311$)

กลุ่ม	ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	ระดับ
เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ($n = 258$)			
- ด้านความรู้สึกรักใคร่ต่อทารก	57.42	3.68	สูง
- ด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน	55.31	5.15	สูง
รวม (คะแนนเต็ม 120)	112.73	7.85	สูง
เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ($n = 53$)			
- ด้านความรู้สึกรักใคร่ต่อทารก	55.69	5.25	สูง
- ด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน	51.87	7.23	สูง
รวม (คะแนนเต็ม 120)	107.57	10.69	สูง

หมายเหตุ แต่ละด้านคะแนนเต็ม 60 คะแนน

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน

ผลการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกระหว่างกลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง และกลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน เนื่องจากข้อมูลไม่เป็นการกระจายแบบปกติจึงเลือกใช้สถิติแมน-วิทนี ยู เทส (Mann-Whitney U test) พบว่าค่าเฉลี่ยลำดับที่คะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองเท่ากับ 164.34 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนที่มีค่าเฉลี่ยลำดับที่ของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เท่ากับ 115.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($Z = -3.62, p < .001$) ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8

เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยลำดับที่ของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก ระหว่างมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ใช้สถิติแมน-วิทนีย์ ยู เทส ($N= 311$)

การเลี้ยงดู	คะแนนความรักใคร่ผูกพัน ของมารดาต่อทารก		Z
	mean ranks	sum of ranks	
เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n = 258)	164.34	42400	-3.62 *
เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน (n = 53)	115.40	6116	

หมายเหตุ * $p < .001$

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนที่เข้ามารับการตรวจหลังคลอดที่โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลศูนย์ในภาคใต้ ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ประการที่ 1 ระดับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนอยู่ในระดับสูง

อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มได้มีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรโดยกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองใช้เวลาในการเลี้ยงบุตร 5-7 วันต่อสัปดาห์และในแต่ละวันเลี้ยงดูบุตร 12-24 ชั่วโมงต่อวัน (ตาราง 3, 4) ส่วนกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนส่วนใหญ่ใช้เวลาในการเลี้ยงบุตร 2-3 วันต่อสัปดาห์และในแต่ละวันเลี้ยงดูบุตร 3-11 ชั่วโมงต่อวัน (ตาราง 5, 6) ซึ่งการที่กลุ่มตัวอย่างได้เลี้ยงดูบุตรย่อมส่งผลให้สามารถมีปฏิสัมพันธ์ เช่น สบตา พูดยุ้ย หยอกถือ รวมทั้งปฏิบัติ

บทบาทในการเป็นมารดาทำให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่ดี นอกจากนี้มีปัจจัยที่สนับสนุนให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกสูงได้ เช่น อายุ สถานภาพสมรส การอยู่กับสามี อาชีพ รายได้ การไม่ได้ยาแก้ปวดช่วงรอกคลอดหรือหลังคลอด การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา เพศของบุตร และรูปร่างหน้าตาบุตร กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย 17-19 ปี (ตาราง 1) ซึ่งถือว่ามีวุฒิภาวะและพัฒนาการใกล้เคียงกับผู้ใหญ่ สามารถที่จะเข้าใจในการเลี้ยงบุตรได้ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มส่วนใหญ่เข้ารับการฝากครรภ์ จึงอาจได้รับการสอนหรือการแนะนำในเรื่องการเลี้ยงบุตรจากพยาบาลผู้ดูแล ตามนโยบายส่งเสริมสายสัมพันธ์แม่ลูกและส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ตาราง 1) การที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจะทำให้สามารถแสวงหาข้อมูลในการเลี้ยงบุตร มีความเข้าใจในความต้องการของทารกและตอบสนองความต้องการของทารกได้ดีกว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา (ราตรี, 2553) จึงทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่ดี

กลุ่มตัวอย่างที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง มีรายได้เฉลี่ย 1,1082 บาทต่อเดือน ส่วนกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนมีรายได้เฉลี่ย 10,000 บาทต่อเดือนซึ่งใกล้เคียงกัน และส่วนใหญ่มีรายได้พอใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้มีความสามารถในการซื้อของในการเลี้ยงบุตรให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชูศรี (2539) ที่พบว่าการศึกษา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรของมารดาด้านการป้องกันโรคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) และรายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรของมารดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มส่วนใหญ่อยู่ด้วยกันกับสามี (ตาราง 1) อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับที่สูง ซึ่งถ้ามารดาได้รับการสนับสนุนจากสามีดี การปรับบทบาทมารดาที่จะดีด้วยส่งผลให้สามารถสร้างความรักใคร่ผูกพันกับทารกได้ดีเช่นกัน มารดาต้องการความรักความเอาใจใส่และการช่วยเหลือจากสามี ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพรพรรณ และกาญจนา (2550) ที่พบว่า การสนับสนุนจากคู่สมรส มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .32, p < .01$) ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของบลูม (Bloom, 1997) ที่พบว่าสัมพันธ์ทางบวกกับบิดาและมารดา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารก ($r = .38, p < .05$)

จากการศึกษาของรัชนี้ (2543) พบว่าการสนับสนุนจากสามี มีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทการเป็นมารดาในระยะหลังคลอด ($r = .62, p < .01$) และจากการศึกษาของกอบกาญจน์ (2547) พบว่ากำลังใจความรักความเอาใจใส่จากสามี ความเข้าใจของสามีว่าภรรยาเหนื่อยจากการเลี้ยงดูบุตร สิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงเสริมทำให้มารดาสามารถทำบทบาทมารดาได้ดี รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีลักษณะครอบครัวขยาย ซึ่งลักษณะครอบครัวขยายนั่นสมาชิกในครอบครัวมักจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงเป็นแหล่งประโยชน์ที่สำคัญในการช่วยเหลือสนับสนุนเมื่อเกิดปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพัชรา (2542) พบว่ามารดาวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมีคะแนนความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม

กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มส่วนใหญ่ไม่ได้รับยาแก้ปวดที่ทำให้หัวใจในขณะที่ยังคลอดหรือหลังคลอด ซึ่งหากมารดาได้รับยาดังกล่าวจะทำให้มารดาไม่สามารถสร้างความรักใคร่ผูกพันในระยะเวลาที่ทารกไวต่อการเกิดความรักใคร่ผูกพัน (sensitive period) ซึ่งเป็นช่วงที่ทารกตื่นตัวเต็มที่ (ประกายทิพย์, 2544; Klaus & Kennell, 1982; Olds, London, & Ladewig, 2000; Punthmatharith, 2002) และช่วงเวลาดังกล่าวกลุ่มตัวอย่างได้ให้ทารกดูดนมซึ่งพฤติกรรมในการสร้างความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกได้ เนื่องจากมารดาสามารถจ้องมอง สบตา สัมผัส ให้ความอบอุ่นและให้นมบุตรไปพร้อมๆกันได้ (Klaus & Kennell, 1982)

ส่วนปัจจัยด้านทารกยังส่งผลต่อความรักใคร่ผูกพันได้โดยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มส่วนใหญ่มีความรู้สึกเฉยๆในรูปร่างหน้าตาบุตรและได้บุตรตรงตามเพศที่ต้องการ (ตาราง 2) ดังนั้นจึงทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกพัฒนาได้ดี เนื่องจากหากทารกมีรูปร่างหน้าตาและเพศที่ตรงกับความต้องการของมารดา จะทำให้มารดาอุ้ม สัมผัส พูดยุ้ย อยากรู้อยากเห็น ทำให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกพัฒนาได้ดี (Klaus & Kennell, 1982; Punthmatharith, 2002)

ทั้งนี้การที่คะแนนในกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและเลี้ยงด้วยตนเองบางส่วนที่อยู่ในระดับสูง อาจเนื่องมาจากการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างซึ่งถือว่าการลำเอียงโดยธรรมชาติ (selection bias) (รัตนศิริ, 2551) กลุ่มตัวอย่างอาจมีลักษณะส่วนบุคคลที่มีความกระตือรือร้น สนใจในสุขภาพของตนเองและทารกอยู่แล้วจึงมาตรวจหลังคลอดตามนัด มีความรักความห่วงใยทารกถึงแม้ไม่ได้เลี้ยงดูในเวลาที่มากพอ นอกจากนี้คำตอบที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างอาจเป็นการตอบในลักษณะที่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม (social desirable) ที่ว่ามารดาควรมี

ความรักใคร่และเอาใจใส่บุตร หรืออาจเป็นการตอบในลักษณะที่ป้องกันตนเอง หรือกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนอาจต้องการที่จะชดเชยความรักให้กับบุตรเนื่องจากตนเองไม่ได้มีเวลาเลี้ยงดูเต็มที่

ประการที่ 2 ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .001$)

อธิบายได้ว่าช่วงเวลาในการเลี้ยงดูบุตรก็มีความสำคัญกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกล่าวคือ ระยะเวลาในการเลี้ยงดูบุตรที่มากกว่าทำให้มีโอกาสได้แสดงพฤติกรรมที่แสดงความรักใคร่ผูกพันได้มากกว่า เช่น การสัมผัส การพูดคุย สบตา การให้เวลา เป็นต้น และในขณะที่เลี้ยงดูบุตรการตอบสนองและความน่ารักของทารกจะทำให้มารดาสุขใจและมีความสุขในการทำหน้าที่มารดาอีกด้วย (มนต์ตรา, 2551) จากการศึกษาครั้งนี้มารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองนั้นจะเลี้ยงบุตรทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน โดยเลี้ยงบุตร 5-7 วันต่อสัปดาห์ในแต่ละวันใช้เวลาในการเลี้ยงดู 12-24 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งใช้เวลาในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนที่เลี้ยงดูบุตรในเวลากลางคืนเป็นส่วนใหญ่ และส่วนใหญ่เลี้ยงบุตร 2-3 วันต่อสัปดาห์ โดยในแต่ละวันใช้เวลาในการเลี้ยงดู 3-11 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองจะสามารถคลุกคลีอยู่กับบุตรตลอดเวลา มีอัตราการสัมผัสกับบุตรสูง โอบกอด พูดคุยกับบุตร และสร้างบรรยากาศผูกพันกับบุตร โดยมารดาทำให้บุตรมีความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย ผ่อนคลาย สามารถให้ความรักความอบอุ่น และตอบสนองต่อความต้องการของบุตรได้ ซึ่งส่งผลให้ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกดีขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้อาจมาจากปัจจัยบางประการที่กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยด้านจิตศาสตร์และการเลี้ยงดูบุตร โดยปัจจัยส่วนบุคคล เช่น ระดับการศึกษาพบว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นทั้ง 2 กลุ่มมีการศึกษาในระดับต่ำ แต่กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับปวส. มากกว่ากลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน กลุ่มตัวอย่างที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง (ตาราง 1)

การที่กลุ่มตัวอย่างที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพทำให้มีช่วงเวลาในการเลี้ยงดูบุตรในแต่ละวัน คือช่วงกลางวันและกลางคืน (ตาราง 1) ซึ่งมารดาที่ทำงานบ้านหรือมีอาชีพที่ทำงานที่บ้านย่อมมีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้าน และกลุ่มตัวอย่างที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา สอดคล้องกับการศึกษาของยูภาวดี (2544) เรื่องปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์กับการดูแลทารกของมารดาวัยรุ่น จังหวัดนนทบุรี พบว่าอาชีพมีความสัมพันธ์กับการดูแลทารกของมารดาวัยรุ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสามารถร่วมอธิบายการดูแลทารกได้ร้อยละ 28.2 และสอดคล้องกับการศึกษาของสุสันหา (อ้างตาม รสสุคนธ์, 2548) ที่ศึกษาปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและนโยบายที่มีผลในการปฏิบัติการให้นมบุตร ในมารดาที่ทำงานในเขตจังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามารดาที่ทำงานในบ้าน ประกอบธุรกิจส่วนตัว หรือของครอบครัว มีพฤติกรรมให้นมบุตรตนเองมากกว่า มารดาที่ทำงานนอกบ้าน ที่มีอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน

ส่วนปัจจัยด้านข้อมูลด้านสุติศาสตร์และการเลี้ยงดูทารก กลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองวางแผนการตั้งครรภ์มากกว่ากลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ซึ่งหากการตั้งครรภ์เป็นการตั้งครรภ์ที่วางแผนไว้ จะทำให้มารดาพัฒนาความรักใคร่ผูกพันได้ดีกว่ามารดาที่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ (De Chateau, as cited in Punthmatharith, 2002 ; Klaus & Kennell, 1982; Olds, London, & Ladewig, 2000) และหากมารดามีการวางแผนการตั้งครรภ์ มักจะใส่ใจสุขภาพของตนเองและทารกในครรภ์ ส่งผลให้ไปฝากครรภ์ตามนัด โดยกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง ฝากครรภ์มากกว่าหรือเท่ากับ 4 ครั้ง ในขณะที่มารดาในกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนฝากครรภ์น้อยกว่า 4 ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของคลอสและเคนเนล (Klaus & Kennell, 1982) ที่ว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกจะเริ่มพัฒนาตั้งแต่มารดามีการวางแผนการตั้งครรภ์จนกระทั่งถึงหลังคลอด และความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในขณะที่ตั้งครรภ์เป็นตัวทำนายความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในระยะหลังคลอดได้ (Siddiqui & Hägglöf, 2000) อีกประการ คือ ในช่วง 45 วันหลังคลอดกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองส่วนใหญ่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ในขณะที่กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนเลี้ยงบุตรด้วยนมผสม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพรพรรณ และกาญจนา (2550) ที่พบว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติ ($r = .27, p < .01$) การเลี้ยงดูด้วยนมมารดาจะทำให้มารดามีโอกาสได้สบตาใกล้ชิดบุตร รวมทั้งได้เรียนรู้พฤติกรรมและความต้องการของบุตร ทำให้เกิดความรักใคร่ผูกพันที่ดีกับทารก (กุสุมา, 2548)

นอกจากนี้จากการทดสอบค่าความเที่ยงของแบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก แม้ว่าโดยรวมค่าจะอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแอลฟาเท่ากับ .71) แต่พบว่า ด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน ค่าความเที่ยงอยู่ในระดับต่ำ (ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแอลฟาเท่ากับ .59) ร่วมกับผลจากการวิเคราะห์แบบสอบถามรายข้อ พบว่า มีบางข้อที่คะแนนของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกัน (ภาคผนวก ค) เช่น แบบสอบถามข้อ 10 “ฉันไม่สบายใจเมื่อลูกไม่อยู่ในสายตาของฉัน” กลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง อาจเนื่องมาจากกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนไม่ได้อยู่กับบุตรตลอดเวลา ดังนั้นเวลาที่บุตรอยู่กับคนอื่นจึงอาจรู้สึกไม่สบายใจและเป็นห่วงเนื่องจากไม่ทราบว่าเกิดอะไรขึ้นกับบุตร แบบสอบถามข้อ 28 “เมื่อลูกร้องไห้ฉันจะปลอบลูกโดยตบกันเบาๆหรือพูดปลอบโยน” กลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง อาจเนื่องมาจากกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนไม่ทราบถึงสาเหตุของการที่บุตรร้องไห้ และไม่สามารถตอบสนองให้บุตรหยุดร้องได้จึงต้องใช้การปลอบโยนเข้ามาช่วย โดยกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองอาจทำให้บุตรหยุดร้องโดยการตอบสนองความต้องการของบุตร แบบสอบถามข้อ 18 “ฉันอาบน้ำให้ลูกด้วยตนเอง” แบบสอบถามข้อที่ 22 “ฉันใช้เวลาในการดูแลลูกตลอดทั้งวัน” และแบบสอบถามข้อ 29 “ฉันเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว” ทั้ง 3 ข้อ กลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก กลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมในการดูแลบุตรได้ ข้อคำถามดังกล่าวจึงทำให้คะแนนของกลุ่มที่เลี้ยงด้วยตนเองบางส่วนไม่สามารถตอบในคะแนนที่สูงได้ จึงเป็นข้อจำกัดของการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งอาจเกิดจากการคลาดเคลื่อนในการวัด (measurement error)

สรุป ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองดีกว่าของกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มมีความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกอยู่ในระดับสูง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อเปรียบเทียบความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง และมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่มารับการตรวจ 45 วันหลังคลอด ที่โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลศูนย์ในภาคใต้ จำนวน 311 ราย เป็นกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง 258 ราย และกลุ่มที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน 53 ราย เลือกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก เก็บข้อมูลระหว่าง เดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. 2555

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และการคลอด ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความรู้สึกรักใคร่ต่อทารก และด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน เครื่องมือดังกล่าวได้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ค่าดัชนีความเที่ยงเท่ากับ 0.90 หากค่าความเที่ยงของแบบสอบถามด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเที่ยงของเครื่องมือเท่ากับ 0.71 ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ด้วยการหาค่าแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบไค-สแควร์ สถิติทีอิสระ และการทดสอบสถิติแมน-วิทนีย์ ยู เทส

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง คะแนนโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($M = 112.73$, $SD = 7.85$) และรายด้านทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้าน

ความรู้สึกนึกคิดต่อทารกและด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพันอยู่ในระดับสูง ($M = 57.42, SD = 3.68$ และ $M = 55.31, SD = 5.15$) ตามลำดับ

2. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน คะแนนโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($M = 107.57, SD = 10.69$) และรายด้านทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารกและด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพันอยู่ในระดับสูง ($M = 55.69, SD = 5.25$ และ $M = 51.87, SD = 7.23$) ตามลำดับ

3. ความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน ผลการศึกษาพบว่าค่าเฉลี่ยลำดับที่ของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกกลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองเท่ากับ 164.34 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนที่มีค่าเฉลี่ยลำดับที่ของคะแนนความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เท่ากับ 115.40 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($Z = -3.62, p < .001$)

ข้อจำกัดในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มีข้อจำกัดในการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนมีเพียง 53 ราย (ร้อยละ 17.04) ซึ่งน้อยกว่ากลุ่มมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองที่มีจำนวน 258 ราย (ร้อยละ 82.96) ดังนั้นอาจมีข้อจำกัดในการอ้างอิงผลถึงประชากรได้

2. สถานที่ในการเก็บข้อมูลเป็นแผนกผู้ป่วยนอก ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมารับการตรวจและมารับการรักษา อาจทำให้กลุ่มตัวอย่างมีสมาธิในการตอบแบบสอบถามลดลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคำตอบที่ได้

3. การใช้แบบสอบถามซึ่งกลุ่มตัวอย่างใช้เวลาในการตอบแบบสอบถาม 15-20 นาที อาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ครอบคลุมถึงการแสดงพฤติกรรม ทั้งนี้การตอบแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตนเองทั้งหมดตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจเกิดการลำเอียงโดยการ

ตอบแบบสอบถามไปแนวเดียวกับความคาดหวังของสังคมที่ว่ามารดาควรมีความรักใคร่ผูกพันต่อบุตร

4. เมื่อมีการวิเคราะห์แบบสอบถามรายข้อพบว่าแบบสอบถามบางข้อไม่สามารถประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่แท้จริงในกลุ่มมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนได้ ซึ่งอาจเกิดจากความคลาดเคลื่อนจากการวัดได้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน มีข้อเสนอแนะแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ด้านการปฏิบัติการพยาบาล ถึงแม้ว่าจะเน้นเฉลี่ยความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นนหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนจะอยู่ในระดับสูงเหมือนกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างกันในปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก เช่น ระยะเวลาในการเลี้ยงดูทารก การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา การมาฝากครรภ์ตามนัด ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมหรือสร้าง โปรแกรมที่ส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นนได้เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง สนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา รวมทั้งการมาฝากครรภ์ตามนัดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

2. ด้านการบริหารงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลผู้รับบริการด้านสูติศาสตร์ควรรให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการดูแลมารดาวัยรุ่นนหลังคลอด และควรมีการประสานงานกับหน่วยงาน

ในชุมชนหรือใกล้บ้านในการดูแลมารดาวัยรุ่นหลังคลอดอย่างต่อเนื่อง ช่วยเหลือเมื่อเกิดปัญหาและเป็นที่ปรึกษาในการเลี้ยงดูบุตร

3. ด้านนโยบาย ควรมีการเสนอนโยบายที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นสามารถที่จะเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองและสามารถเรียนหรือประกอบอาชีพไปพร้อมๆกัน เพื่อให้มารดาเกิดความรักใคร่ผูกพันต่อทารกได้ดี ลดอัตราการทอดทิ้งบุตร ทารุณกรรม บุตรส่งผลให้เด็กเป็นประชากรที่ดีต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยขณะนำเครื่องมือไปทดลองใช้และนำเครื่องมือไปใช้เก็บข้อมูล พบว่ามารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ได้กลับมาทำการตรวจหลังคลอดตามนัด ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาในสถานที่อื่นที่มารดาวัยรุ่นไปรับการตรวจหลังคลอด เช่น คลินิกเอกชน สถานีอนามัย โรงพยาบาลชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและครอบคลุมกลุ่มประชากร

2. ควรมีการศึกษาเชิงลึกเพื่อค้นหาว่าในความเป็นจริงมารดาวัยรุ่นที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนมีจำนวนน้อย หรือมีจำนวนมากแต่ไม่ได้มารับการตรวจหลังคลอด เพื่อได้ข้อมูลพื้นฐานมาปรับปรุงการดูแลมารดาวัยรุ่นให้เหมาะสมต่อไป

3. ควรมีการนำเครื่องมือที่เป็นการสังเกตพฤติกรรมมาใช้ในการวัดความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกเพื่อลดความลำเอียงในการตอบแบบสอบถามด้วยตนเองของกลุ่มตัวอย่าง และเป็นการวัดที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของตัวแปรที่ศึกษา

4. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วนซึ่งไม่ได้ทำการศึกษาในมารดาวัยรุ่นกลุ่มที่ไม่ได้เลี้ยงบุตรเองหรือเป็นการตั้งครรภ์ที่มารดาไม่ต้องการเด็ก ดังนั้นควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับเพื่อให้ได้ข้อมูลนำมากำหนดนโยบายที่เหมาะสมในการดูแลมารดาวัยรุ่นหลังคลอดและทารก

5. ควรมีการศึกษาในระยะยาว เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นต่อทารกและประเมินพัฒนาการทารก

6. ในการทำการศึกษาค้างต่อไปควรมีการควบคุมปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความรักใคร่ผูกพัน เพื่อให้ทราบชัดเจนว่าความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลโดยตรงจากระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตร

7. ควรมีการปรับปรุงแบบสอบถามประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้นในการศึกษาค้างต่อไป

บรรณานุกรม

- กมล เกฬพิจิตร. (2547). *พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์
- กรมสุขภาพจิต. (2548). *ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูลูก*. นนทบุรี: บีคอนด์ พับบลิชซิง.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). *สถานการณ์การตั้งครรภ์ของวัยรุ่น พ.ศ. 2554*. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2556, จาก http://www.m-society.go.th/document/statistic/statistic_7883.pdf
- กอบกาญจน์ ศรประสิทธิ์ และคณะ. (2547). การดำรงบทบาทของมารดาครั้งแรกในชุมชนเมืองขนาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. *วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์*, 24, 71-89.
- กาญจนา ศรีสวัสดิ์. (2554). *ผลของการให้ความรู้และการฝึกผ่อนคลายต่อความเครียดในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการผดุงครรภ์ชั้นสูง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กุสุมา ชูศิลป์. (2548). *การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่*. นนทบุรี: ธนาเพรสจำกัด.
- ชูศรี ติวสกุล. (2539). *พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรวัยขวบปีแรกของมารดาที่พานบุตรมารับการรักษาที่โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2546). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 9) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทรงพร จันทรพัฒน์. (2543). *การพยาบาลภาวะจิตสังคมของหญิงตั้งครรภ์*. สงขลา: เหมการพิมพ์.
- ทัศนีย์ หลีค้วน. (2547). *ผลของการให้ความรู้แก่มารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรกโดยใช้กระบวนการกลุ่มต่อความรู้และการตอบสนองต่อสัญญาณทารก*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชนนันท สุขพงษ์สวัสดิ์ และวรรณิ แก้วคงธรรม. (2551). ผลของแรงสนับสนุนทางสังคมต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดากับทารกและความพึงพอใจในมารดา 2 ชั่วโมงหลังคลอด. *วารสารวิชาการเขต 12*, 19, 31-43.

- นวพร มามาก, ศรีสมร ภูมณสกุล, และอรพินซ์ เจริญผล. (2551). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามีในระหว่างตั้งครรภ์และการคลอดต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่สมรส การรับรู้ประสบการณ์การคลอดของมารดา และความรักใคร่ผูกพันระหว่างบิดามารดา และทารก. *รามาศิษย์พยาบาลสาร*, 14, 258-272.
- นุจรี เนตรทิพย์, สุพิศ สุวรรณประทีป, และหัตยา เจริญรัตน์. (2541). เปรียบเทียบสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกและการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอดระหว่างมารดาที่ติดเชื้อ HIV และมารดาที่ไม่ติดเชื้อ HIV ที่มีบุตรคนแรก. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 6, 1-11.
- นุจเรศ จันทบุลย์. (2553). ผลของโปรแกรมการเสริมสร้างพลังอำนาจร่วมกับการสนับสนุนของสามีต่อความรู้สึกมีคุณค่าในการเป็นมารดาและทัศนคติในการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการผดุงครรภ์ชั้นสูง คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- บวรพจน์ สุวรรณชาติ และประภัสสร เอื้ออลิตชวงศ์. (2550). อายุกับผลลัพธ์การคลอด. *ศรีนครินทร์เวชสาร*, 22, 401-406.
- บุญใจ ศรีสถิตรากร. (2547). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางการพยาบาลศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ยูเออนด์ ไอ อินเทอร์เน็ตเคียร์ .
- บุญยิ่ง มานะบริบูรณ์. (2553). ผลกระทบต่อมารดาจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. ใน ธราธิป โคละทัต, บุญยิ่ง มานะบริบูรณ์ และวิทยา ถิฐาพันธ์ (บรรณาธิการ), *วัยรุ่นตั้งครรภ์และทารกเกิดก่อนกำหนด...ปัญหาที่ท้าทาย* (หน้า 119-126). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- บุษกร พันธุ์เมธาฤทธิ. (2548). *การดูแลแบบแก๊งการ: ผลต่อความรักใคร่ผูกพันและการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา*. สงขลา: เอสพรินท์.
- เบญจวรรณ ปัจจักษะภักดี. (2553). คุณภาพการจัดบริการทางคลินิก clinical tracer: การดูแลหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น. ใน ธราธิป โคละทัต, บุญยิ่ง มานะบริบูรณ์ และวิทยา ถิฐาพันธ์

(บรรณาธิการ), *วัยรุ่นตั้งครรภ์และทารกเกิดก่อนกำหนด...ปัญหาที่ท้าทาย* (หน้า 177-186). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

เบญญาภา ชิตีมาพงษ์, ปรียา แก้วพิมล, สุริย์พร กฤษเจริญ, และวัฒนา ศรีพจนารถ. (2553).

สัมพันธภาพของมารดาทารก และการปรับตัวต่อการเป็นมารดาภายหลังคลอดของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก. *สงขลานครินทร์เวชสาร*, 28, 179-190.

ประกายทิพย์ พรหมสูตร. (2544). *สัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกแรกเกิดในมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกหลังคลอด*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ปาริฉัตร พงษ์จำปา. (2552). *ผลการสนับสนุนทางการพยาบาลต่อระดับความเครียด การยอมรับ และการเลี้ยงดูทารกของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

พนิดา ศิริอำพันธ์กุล. (2543). *ผลของโปรแกรมเสริมสร้างสายสัมพันธ์แม่บุตรต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นและบุตรในครรภ์*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลครอบครัว มหาวิทยาลัยบูรพา.

พรพรรณ จงปราณี. (2540). *ปัจจัยคัดสรร แรงสนับสนุนทางสังคมกับความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในมารดาวัยรุ่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

พรพรรณ ภูสาหัส, และกาญจนา ปัญญานันทawat. (2550). *การสนับสนุนจากคู่สมรส การรับรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่กับสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในระยะหลังคลอด*. *รามาชิปดีพยาบาลสาร*, 13, 82-92.

พัชรา เกษมสุข. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในมารดาวัยรุ่นครรภ์เดียวและครรภ์แรกหลังคลอดปกติ :กรณีศึกษาโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- เพ็ญนภา ภักดีวงศ์. (2549). การดำรงบทบาทมารดา: แนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. *วารสารสภาการพยาบาล*, 21, 12-20.
- มนต์ตรา พันธุ์พัก. (2551). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ความพึงพอใจในบทบาทมารดา ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารก และการเจริญเติบโตของทารก. *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล*.
- มนต์ตรา พันธุ์พัก, ศรีสมร ภูมณสกุล, และอรพินธ์ เจริญผล. (2552). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทมารดา ต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารก ความพึงพอใจในบทบาทของมารดา ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารก และการเจริญเติบโตของทารก. *รามาศิษย์พยาบาลสาร*, 15, 149-160.
- ยุภาวดี คำหอมกุล. (2544). ปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์กับการดูแลทารกของมารดาวัยรุ่นจังหวัดนนทบุรี. *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาธารณสุขศาสตร์ สาขาเอกพยาบาลสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล*.
- เยาวลักษณ์ เสรีเสถียร. (2547). การพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ที่มีปัญหาเฉพาะ. ในสมพิศ นิชลานนท์ (บรรณาธิการ), *การพยาบาลครอบครัวและผดุงครรภ์หน่วยที่ 1-6* (หน้า 263-367). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รพีพรรณ วิบูรณ์วัฒนกิจ, ยูพา ทิพย์อลงกต, และสุดกัญญา ปานเจริญ. (2550). ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อการตั้งครรภ์และแบบแผนการดำรงชีวิตในระยะตั้งครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น. *พยาบาลสาร*, 34, 90-97.
- รสสุคนธ์ ศรีใส. (2548). ปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของมารดา การรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับความต้องการของบุตร และพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรอายุ 4- 12 เดือนในจังหวัดพัทลุง. *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลเด็ก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา*.

- รัตน์ ครอบระวะ. (2543). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รัตน์ศิริ ทาโต. (2551). *การวิจัยทางพยาบาลศาสตร์ : แนวคิดสู่การประยุกต์ใช้*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ราตรี คงเจริญ. (2553). *ปัจจัยด้านการเป็นมารดาเกี่ยวกับการแสดงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน มหาวิทยาลัยคริสเตียน, นครปฐม.
- วรพงศ์ ภู่งศ์. (2549). การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. ใน *วิระพล จันทรดียิ่ง และจิตติ หาญประเสริฐพงษ์ (บรรณาธิการ), นรีเวชวิทยาเด็กและวัยรุ่น (หน้า 376-386)*. สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.
- วิทยา ธิฐาพันธ์กุล. (2553). ผลกระทบต่อมารดาจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. ใน *ธราธิป โคละทัต, บุญยิ่ง มานะบริบูรณ์ และวิทยา ธิฐาพันธ์ (บรรณาธิการ), วัยรุ่นตั้งครรภ์และทารกเกิดก่อนกำหนด...ปัญหาที่ท้าทาย (หน้า 119-126)*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิโรจน์ อารีย์กุล. (2553). ข้อเสนอแนะการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่น. ใน *ธราธิป โคละทัต, บุญยิ่ง มานะบริบูรณ์ และวิทยา ธิฐาพันธ์ (บรรณาธิการ), วัยรุ่นตั้งครรภ์และทารกเกิดก่อนกำหนด...ปัญหาที่ท้าทาย (หน้า 97-105)*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิโรจน์ อารีย์กุล.(มปป.). *การดูแลสุขภาพเด็กวัยรุ่น*. ค้นหามาเมื่อ 28 พฤศจิกายน 2554, จาก http://www.vichaiyut.co.th/jul/22_02-2545/22_02_2545_p55-59.pdf
- วิเศษฐ วัชโรทน. (2553). ปัญหาจากการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น. *พุทธชินราชเวชสาร*, 27, 227-232.

- ศรีสมร ภูมณสกุล, มาลี เลิศมาลีวงศ์, และ จิราพร สงวนกลิ่น. (2550). ผลของการสอนอาบน้ำทารกแบบมีปฏิสัมพันธ์ต่อความผูกพัน ความพึงพอใจในบทบาทมารดาและความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารกของมารดาครรภ์แรก. *รามาศิษย์พยาบาลสาร*, 12, 107-116.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2553). *รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาและพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว*.
- สุคนธ์ ไข่แก้ว. (2547). การตั้งครรภ์วัยรุ่น: การส่งเสริมสุขภาพ. *วารสารพยาบาลศาสตร์*, 22, 20-27.
- สุชา จันทน์เอม. (2542). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพร แก้วศิริวรรณ. (2551). ผลการให้คำแนะนำอย่างมีแบบแผนต่อความวิตกกังวลและความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น. *วารสารพยาบาลศาสตร์*, 20, 83-94
- สุพร อภินันทเวช. (2553). การให้คำปรึกษาในวัยรุ่นตั้งครรภ์. ใน ธราธิป โคละทัต, บุญยิ่ง มานะบริบูรณ์ และวิทยา ธิฐาพันธ์ (บรรณาธิการ), *วัยรุ่นตั้งครรภ์และทารกเกิดก่อนกำหนด... ปัญหาที่ท้าทาย* (หน้า107-112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุหรี หนุ่งอาหลี. (2547). *ผลของการใช้โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดครรภ์แรก*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุหรี หนุ่งอาหลี, และกัญญาดา ประจุศิลป์. (2550). ผลของการใช้โปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดครรภ์แรก. *วารสารพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 19, 72-85.
- สุอารี ถ้ำตระภูล. (2551). *ประสิทธิผลการนวดสัมผัสร่วมกับการมีปฏิสัมพันธ์กับทารกต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างมารดาและทารกแรกเกิดในมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกหลังคลอด*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลเด็ก บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.

- อดิณา ศรีสมบุรณ์, เขียวลักษณ์ เสรีเสถียร, จวีวรรณ อยู่สำราญ, และวรรณภา พาหุวัฒน์กร. (2554). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์. *วารสารพยาบาลศาสตร์*, 29, 74-81.
- อรทัย ทรงผาศุก. (2551). อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล อึดมโนทัศน์และแรงสนับสนุนจากคู่สมรส ต่อพัฒนาการของการตั้งครรภ์ในหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นตอนปลาย. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อำนาจ พิมพาด. (2552). ผลของโปรแกรมของการนัดสัมผัสทารกโดยมารดาต่อความรักผูกพันระหว่างมารดาทารกและน้ำนมทารก. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลสุขภาพเด็ก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Altawaeli, R., & Roberts, J. (2010). Maternal-infant bonding: A concept analysis. *British Journal of Midwifery*, 18, 552-559.
- Barratt, M. S., & Roach, M. A. (1995). Early interactive process: parenting by adolescent and adult single mothers. *Infant Behavior and Development*, 18, 97-109.
- Bennington, L. K. (2010). *The relationship among maternal infant bonding, spirituality, and maternal perception of childbirth experience* (Doctoral dissertation, Virginia Commonwealth University). Retrieved November 10, 2011, from <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=5&hid=8&sid=2f336608-970b-439c-87ff-07177fbc2f1b%40sessionmgr4&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=rzh&AN=2011163846>
- Bloom, K. C. (1997). Percieve relationship with the father of the baby and maternal attachment in adolescent. *Journal of Obstetrics, Gynecologic and Neonatal Nursing*, 27, 420-430.
- Brockington, I. F., Oates, J., George, S., Turner, D., Vostanis, P., Sullivan, M., et al. (2001). A screening questionnaire for mother-infant bonding disorders. *Archives of Women's Mental Health*, 3, 133-140.

- Cannella, B. L. (2005). Maternal-fetal attachment: an integrative review. *Journal of Advanced Nursing, 50*, 60-68.
- Cox, J. E., Buman, M., Valenzuela, J., Joseph, N. P., Mitchell, A., & Woods, E. R. (2008). Depression, parenting attributes, and social support among adolescent mothers attending a teen tot program. *Journal Pediatrics of Adolescent Gynecology, 21*, 275-281.
- Kirk, R. E. (1995). *Experimental design : Procedures for the behavioral sciences* (3 rd ed.). New York: Brooks/Cole Publishing Company.
- Klaus, M. H., & Kennell, J. H. (1982). *Parent-infant bonding* (2nd ed.). St. Louis, MO: Mosby.
- Kollar, L. M. (2009). Health promotion of the adolescent and family. In M. J. Hockenberry & D. Wilson (Eds.), *Wong's essential of pediatric nursing* (8th ed., pp. 513-535). St. Louis, MO: Mosby.
- Long, M. S. (2009). Disorganized attachment relationship in infants of adolescent mothers and factors that may augment positive outcomes. *Adolescence, 44*, 621-633.
- Maputle, M. S. (2006). Becoming a mother: Teenage mothers' experience of first pregnancy. *Curationis, 29*, 87-95.
- McVeigh, C., & Smith, M. (2000). A comparison of adult and teenage mother's self-esteem and satisfaction with social support. *Midwifery, 16*, 269-276.
- Mercer, R. T., & Ferketich, S. L. (1990). Predictors of parental attachment during early parenthood. *Journal of Advanced Nursing, 15*, 268-280.
- Mercer, R. T. (2004). Becoming a mother versus maternal role attainment. *Journal of Nursing Scholarship, 36*, 226-232.
- Mercer, R. T. (2006). Nursing support of the process of becoming a mother. *Journal of Obstetrics, Gynecologic and Neonatal Nursing, 35*, 649-651.

- Motil, K. J., Kertz, B., & Thotathuchery, M. (1997). Lactational performance of adolescent mothers shows preliminary differences from that of adult women. *Journal of Adolescent Health, 20*, 442-449.
- Naphapunsakul, M., Prateepchaikul, L., Taboonpong, S., & Punthmatharith, B. (2007). Factors influence maternal role performance in transition to being the first-time mother. *Songklanagarind Medical Journal, 25*, 1-8.
- Ngai, F., Chan, S. W., & Ip, W. (2010). Predictors and correlates of maternal role competence and satisfaction. *Nursing Research, 59*, 185-193.
- Norr, K. F., & Roberts, J. E. (1991). Early maternal attachment behavior of adolescent and adult mothers. *Journal of Nursing-Midwifery, 36*, 334-342.
- Olds, S. B., London, M. L., & Ladewig, P. A. (2000). *Maternal- newborn nursing: A family and community-based approach* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall Health.
- Pillitteri, A. (2007). *Maternal & child health nursing care of the childbearing and childrearing family* (5th ed.). Philadelphia: J. B. Lippincott.
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2006). The content validity index are you sure you know what's being reported? critique and recommendation. *Reserch in Nursing & Health, 29*, 489-497.
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2008). *Nursing research: Generating and assessing evidence for nursing practice* (8th ed.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Punthmatharith, B. (2002). Concept analysis of bonding. *Thai Journal of Nursing Research, 6*, 76-85.
- Ruchala, P. L., & James, D. T. (1997). Social support, knowledge of infant development, and maternal confidence among adolescent and adult mothers. *The Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing, 26*, 685-689.

- Shaw, M., & Woolhead, G. (2006). Supporting young mothers into education, employment and training: assessing progress towards the target. *Health and Social Care in the Community, 14*, 177-184.
- Siddiqui, A., & Hägglöf, B. (2000). Does maternal prenatal attachment predict postnatal mother-infant interaction?. *Early Human Development, 59*, 13-25.
- Suebnuakarn, K., & Phupong, V. (2005). Pregnancy outcomes in adolescent ≤ 15 years old. *Journal of The Medical Association of Thailand, 88*, 1758-1762.
- Tarkka, M. T. (2002). Predictors of maternal competence by first-time mothers when the child is 8 months old. *Journal of Advanced Nursing, 41*, 233-240.
- World Health Organize [WHO]. (2004). *Adolescent pregnancy: Issue in adolescent health and development*. Geneva: WHO.
- World Health Organize [WHO]. (2010). *Adolescent pregnancy*. Retrieved July 7, 2010, from http://www.who.int/making_pregnancy_safer/topics/adolescent_pregnancy/en/index.html
- Wittkowski, A., Wieck, A., & Mann, S. (2007). An evaluation of two bonding questionnaires: a comparison of the mother-to-infant bonding scale with the postpartum bonding questionnaire in a sample of primiparous mothers. *Archives of Women's Mental Health, 10*, 171-175.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ใบพินัยสิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

ดิฉัน นางสาวฉมาพร หนูเพชร นักศึกษาหลักสูตร พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ผดุงครรภ์ชั้นสูง คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กำลังทำวิจัยเรื่องความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองและมารดาวัยรุ่นหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน เนื่องจากท่านเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นตัวแทนมารดาวัยรุ่น ดังนั้นดิฉันใคร่ขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งในแบบสอบถามจะประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลทางด้านสุติศาสตร์ และแบบประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที

ความเสี่ยงและประโยชน์ที่จะได้รับ

ข้อมูลเกี่ยวกับความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกของท่านมีความสำคัญที่จะนำมาใช้ในการส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารกในมารดา รายอื่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมารดาและทารกต่อไป

การเก็บข้อมูลเป็นความลับ

ในการให้ข้อมูลของท่านจะไม่มีการระบุชื่อ ที่อยู่ของท่าน และข้อมูลที่ได้จากท่านทั้งหมดจะถือเป็นความลับ การป้อนข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะไม่มีชื่อของท่าน โดยผู้วิจัยจะรายงานผลการวิจัยในภาพรวม

ความสมัครใจเข้าร่วมโครงการ

การให้ข้อมูลในครั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของท่าน ไม่ว่าจะท่านจะเข้าร่วมโครงการวิจัยหรือไม่นั้น ไม่มีผลกระทบใดๆต่อท่าน ท่านยังคงได้รับการดูแลตามปกติ ท่านสามารถหยุดเข้าร่วมโครงการวิจัย ปฏิเสธการให้ข้อมูลได้ตามต้องการ ตลอดเวลาอย่างอิสระ

การติดต่อสอบถาม

ในระหว่างตอบแบบสอบถามหากมีข้อสงสัยใดๆดิฉันยินดีตอบข้อสงสัยของท่านตลอดเวลา หรือหากมีข้อสงสัยในการเข้าร่วมวิจัยสามารถติดต่อดิฉันได้ที่เบอร์โทรศัพท์

082-4284225 หรือติดต่อที่คณะกรรมการจริยธรรม คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และขอขอบคุณที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

หมายเหตุ ท่านสามารถแสดงความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ได้ทั้งแบบลายลักษณ์อักษร และไม่มีลายลักษณ์อักษร โดยการร่วมตอบแบบสอบถามและการส่งคืนแบบสอบถามของท่านถือเป็นการยินยอมแบบสมัครใจ หากท่านประสงค์จะเข้าร่วมวิจัยเป็นลายลักษณ์อักษร สามารถลงนามในข้อความข้างท้ายนี้

ขอขอบคุณอย่างสูง

ฉมาพร หนูเพชร

ผู้วิจัย

สำหรับผู้เข้าร่วมวิจัย

ข้าพเจ้าได้อ่านและได้รับการอธิบายอย่างครบถ้วนและมีความเข้าใจเป็นอย่างดี และยินดีเข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้

ลายมือชื่อ.....ผู้เข้าร่วมวิจัย

(.....)

วันที่...../...../.....

ลายมือชื่อ.....ผู้ปกครอง

(.....)

วันที่...../...../.....

ลายมือชื่อ.....ผู้ช่วยวิจัย

(.....)

วันที่...../...../.....

ภาคผนวก ข
เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด

ส่วนที่ 2 แบบประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

แบบสอบถามหมายเลข.....

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของมารดาวัยรุ่นหลังคลอด

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้แล้วเติมข้อความหรือใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน หรือช่องว่าง
ที่ตรงกับข้อมูลส่วนตัวของท่าน

1. ปัจจุบันท่านอายุ..... ปี ( )
2. สามีของท่านอายุ..... ปี ( )
3. ศาสนา ( )
  - 1.พุทธ
  - 2.คริสต์
  - 3.อิสลาม
  - 4. อื่นๆ ระบุ.....
4. สถานภาพสมรส ( )
  - 1.โสด
  - 2. คู่
    - 2.1จดทะเบียนสมรส 2.2 ไม่จดทะเบียนสมรส
  - 3. หย่าร้าง / เลิกกัน
5. ท่านกับสามีอยู่ด้วยกันหรือไม่ ( )
  - 1. แยกกันอยู่
  - 2. ไม่แยกกันอยู่
6. ท่านสำเร็จการศึกษา ( )
  - 1. ประถมศึกษา
  - 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
  - 3. มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ ปวช.
  - 4. ปวส.
  - 5. อื่น ๆ ระบุ.....
7. สามีของท่านสำเร็จการศึกษา ( )
  - 1. ประถมศึกษา
  - 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
  - 3. มัธยมศึกษาตอนปลายหรือ ปวช.

- 4.ปวส.
- 5. ปริญญาตรี
- 6. อื่น ๆ ระบุ.....

8.อาชีพของท่าน ( )

- 1. ไม่มีอาชีพ
- 2. นักเรียน/นักศึกษา
- 3. รับจ้าง
- 4. ค้าขาย
- 5. รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
- 6. อื่นๆ ระบุ.....

9. อาชีพของสามี ( )

- 1. ไม่มีอาชีพ
- 2. นักเรียน/นักศึกษา
- 3. รับจ้าง
- 4. ค้าขาย
- 5. รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
- 6. อื่นๆ ระบุ.....

10. รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน .....บาท

11. ความเพียงพอของรายได้ ( )

- 1. มีเงินเหลือเก็บ
- 2. พอใช้จ่ายในครอบครัว
- 3. ไม่พอใช้

12. ลักษณะของการอยู่อาศัย (เลือกตอบเพียงข้อใดข้อหนึ่ง) ( )

- 1. อยู่คนเดียวลำพัง
- 2. อยู่กับสามี (ครอบครัวเดี่ยว)
- 3. อยู่กับสามีและมีบุคคลอื่นอยู่ร่วมด้วย คือ (ระบุ)
  - 3.1 พ่อแม่ของตนเอง
  - 3.2 พ่อแม่ของสามี
  - 3.3 ญาติของตนเอง
  - 3.4 ญาติของสามี
- 4. อยู่กับบุคคลอื่น คือ (ระบุ)
  - 4.1 พ่อแม่ของตนเอง

- 4.2 พ่อแม่ของสามี
 4.3 ญาติของตนเอง
 4.4 ญาติของสามี
 4.5 เพื่อน
13. การวางแผนการตั้งครรภ์ ( )
1. วางแผนการตั้งครรภ์
 2. ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์
14. การฝากครรภ์ ( )
1. ไม่ได้ฝากครรภ์
 2. ฝากครรภ์น้อยกว่า 4 ครั้ง
 3. ฝากครรภ์เท่ากับหรือมากกว่า 4 ครั้ง
15. ขณะที่รอกคลอดหรือหลังคลอดได้รับยาแก้ปวดที่ทำให้ง่วงนอน เช่น เพดทิดีน หรือไม่ ( )
1. ได้รับ
 2. ไม่ได้รับ
16. ใน 45-60 นาทีแรก หลังคลอด ได้ให้ทารกดูนมทันทีหรือไม่ ( )
1. ได้ให้
 2. ไม่ได้ให้ เพราะ.....
17. ท่านเลี้ยงบุตรที่บ้านอย่างไร (สำหรับผู้วิจัย) ( )
1. เลี้ยงด้วยตนเอง
 เป็นระยะเวลา.....ชั่วโมง/วัน , ...วัน/สัปดาห์(ระบุ)
2. ให้ผู้อื่นเลี้ยง (โปรดระบุ)
1. สามี
 2. พ่อแม่ตนเอง
 3. พ่อแม่สามี
 4. ญาติของตนเอง
 5. ญาติของสามี
 6. พี่เลี้ยงเด็ก
 7. เพื่อน
 8. อื่นๆ ระบุ .....
- เป็นระยะเวลา.....ชั่วโมง/วัน , ...วัน/สัปดาห์(ระบุ)

สาเหตุที่ไม่ได้เลี้ยงบุตรด้วยตนเอง.....

- .....
18. ในแต่ละวันท่านเลี้ยงบุตรในเวลาใด ( )
1. เลี้ยงเฉพาะกลางวัน
2. เลี้ยงเฉพาะกลางคืน
3. เลี้ยงทั้งกลางวันและกลางคืน
19. ช่วงพักฟื้นขณะอยู่ที่โรงพยาบาลท่านเลี้ยงบุตรด้วยนมชนิดใด ( )
1. นมมารดา
2. นมผสม (นมชง)
3. นมมารดาและนมผสม (นมชง)
4. นมกล่อง
5. อื่นๆ ระบุ.....
20. ขณะอยู่ที่บ้าน(ช่วง 45 วันหลังคลอด) ท่านเลี้ยงบุตรด้วยนมชนิดใด ( )
1. นมมารดา
2. นมผสม (นมชง)
3. นมมารดาและนมผสม (นมชง)
4. นมกล่อง
5. อื่นๆ ระบุ.....
21. ท่านได้บุตรตรงตามเพศที่ท่านต้องการหรือไม่ ( )
1. ตรงตามต้องการ
2. ไม่ตรงตามต้องการ
3. ไม่ได้คาดหวังตั้งแต่แรก
22. ท่านพอใจในรูปร่างหน้าตาของบุตรหรือไม่ ( )
1. พอใจ
2. ไม่พอใจ
3. เฉยๆ
4. ไม่ได้คาดหวังตั้งแต่แรก
23. ในเวลา 45 วันที่ผ่านมา ท่านพักผ่อนได้เพียงพอหรือไม่ ( )
1. เพียงพอ
2. ไม่เพียงพอ

ส่วนที่ 2 แบบประเมินความรักใคร่ผูกพันของมารดาต่อทารก

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ต้องการวัดความรู้สึกและความคิดเห็นด้านการปฏิบัติของท่านที่มีต่อบุตร โดยจะมีข้อความให้ท่านอ่านเพื่อพิจารณาว่า ท่านมีความรู้สึก ความคิดเห็น ตรงกับข้อความแต่ละข้อมากน้อยเพียงไร ดังนั้นในการตอบไม่มีถูกหรือผิด ขอให้ตอบให้ตรงกับความคิดเห็นหรือความรู้สึกของท่านมากที่สุด

โปรดอ่านข้อความแต่ละข้ออย่างรอบคอบ แล้วทำเครื่องหมายถูก (✓) ตรงช่องที่ตรงกับความคิดของท่านมากที่สุด กรุณาตอบให้ครบทุกข้อ โดยการเลือกตอบมีเกณฑ์ ดังนี้

- ไม่เป็นความจริงเลย** หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบเลย
- เป็นความจริงเพียงเล็กน้อย** หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบเพียงเล็กน้อย
- เป็นความจริงเพียงบางส่วน** หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบประมาณครึ่งหนึ่ง
- เป็นความจริงเป็นส่วนมาก** หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบเป็นส่วนมาก
- เป็นความจริงมากที่สุด** หมายถึง เมื่อผู้ตอบเห็นว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือการกระทำของผู้ตอบเกือบหมดหรือทั้งหมด

ตัวอย่าง การตอบแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อความ	ไม่เป็นความจริงเลย	เป็นความจริงเพียงเล็กน้อย	เป็นความจริงบางส่วน	เป็นความจริงเป็นส่วนมาก	จริงมากที่สุด
00	ฉันมีความอบอุ่นเมื่อใกล้ชิดกับลูก					✓

ข้อ	ข้อความ	ไม่เป็น ความ จริงเลย	เป็น ความ จริงเพียง เล็กน้อย	เป็น ความ จริงเพียง บางส่วน	เป็น ความ จริงเป็น ส่วนมาก	จริง มาก ที่สุด
	ด้านความรู้สึกนึกคิดต่อทารก					
1.	ฉันมีความอบอุ่นเมื่อใกล้ชิดกับลูก					( )
2.	ฉันรู้สึกผิดหวังที่ได้ลูกหน้าตาไม่ เป็นไปตามที่คิดฝันไว้					( )
3.	ฉันรู้สึกรักลูกทันทีที่เห็นหน้าลูกครั้งแรก					( )
4.	ฉันรู้สึกว่าลูกของฉันเป็นเด็กที่น่ารัก					( )
5.	ฉันรู้สึกมีความสุขเมื่อเห็นลูกยิ้ม					( )
6.	ฉันมีความสุขที่ลูกของฉันแข็งแรงดี					( )
7.	ขณะนี้ลูกเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิต ของฉัน					( )
8.	เวลาที่ลูกร้องไห้มากฉันรู้สึกรำคาญ					( )
9.	ฉันต้องการให้ลูกอบอุ่นและสุขสบาย เมื่อนอนอ้อม					( )
10.	ฉันไม่สบายใจเมื่อลูกไม่อยู่ในสายตา ของฉัน					( )
11.	ฉันไม่อยากมีลูกคนนี้					( )
12.	ฉันรู้สึกเบื่อหน่ายที่ต้องเลี้ยงดูลูก					( )
13.	ฉันรู้สึกรักลูกของฉันเมื่อนั้นมองข้อ ตา ลูก					( )
14.	ฉันต้องการอยู่ใกล้ชิดลูก					( )
15.	ฉันสนุกที่ได้เล่นกับลูก					( )
	ด้านพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่ ผูกพัน					
16.	ฉันอุ้มลูกให้นมทุกครั้งเวลาที่ลูกร้องหิว					( )

ข้อ	ข้อความ	ไม่เป็น ความจริงเลย	เป็น ความจริงเพียง เล็กน้อย	เป็น ความจริงเพียง บางส่วน	เป็น ความจริงเป็น ส่วนมาก	จริง มาก ที่สุด	
17.	ฉันตื่นทันทีเมื่อลูกร้อง						( )
18.	ฉันอาบน้ำให้ลูกด้วยตนเอง						( )
19.	ฉันเปลี่ยนผ้าอ้อมทุกครั้งที่ถูกขับถ่าย						( )
20.	ฉันให้คนอื่นเลี้ยงลูกแทนฉันแม้ว่าฉัน จะมีเวลาเลี้ยงลูกเอง						( )
21.	ฉันดูแลสุขภาพของลูกเป็นอย่างดี						( )
22.	ฉันใช้เวลาในการดูแลลูกตลอดทั้งวัน						( )
23.	ฉันอุ้มและอุบถัมผัสลูกด้วยความรัก						( )
24.	ฉัน ไม่อยากแต่ต้องตัวลูก						( )
25.	ฉันพูดคุยหยอกล้อกับลูก						( )
26.	ฉันไม่ทำสิ่งที่เป็นอันตรายต่อลูกของ ฉัน						( )
27.	ฉันมองดูลูกของฉันด้วยความรักใน ขณะที่เขากำลังเล่น						( )
28.	เมื่อลูกร้องให้ฉันจะปลอบลูกโดยตบ ก้นเบาๆ หรือพูดปลอบโยน						( )
29.	ฉันเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว						( )
30.	ฉันศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการ เลี้ยงลูก						( )

ภาคผนวก ค

วิเคราะห์แบบสอบถามรายข้อ

ข้อคำถาม	กลุ่มเลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n=258)		กลุ่มเลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน (n=53)	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
1.	3.9070	.36248	3.8491	.36142
2.	3.8450	.65363	3.7547	.70454
3.	3.8992	.33811	3.7170	.60056
4.	3.8876	.35143	3.7170	.60056
5.	3.9574	.20243	3.8113	.52097
6.	3.9496	.23626	3.8868	.31988
7.	3.9380	.27196	3.8113	.39500
8.	3.5814	.70791	3.3962	.79275
9.	3.8953	.33110	3.7170	.53268
10.	3.0853	1.42261	3.2264	1.17082
11.	3.8953	.57230	3.8113	.62193
12.	3.8721	.54658	3.7736	.66914
13.	3.8837	.46055	3.6981	.72284
14.	3.9109	.33563	3.7736	.42252
15.	3.9147	.30638	3.7547	.51537
16.	3.6705	.77157	3.4717	.74946
17.	3.6860	.74220	3.6226	.81397
18.	3.4690	.95878	2.8302	1.34072
19.	3.7713	.52006	3.2830	1.02615
20.	3.5698	.81628	3.2830	1.14987
21.	3.8372	.45482	3.6415	.65323
22.	3.7829	.53604	3.2075	.94784
23.	3.9419	.26559	3.8491	.36142
24.	3.9147	.43273	3.9811	.13736

ข้อคำถาม	กลุ่มเลี้ยงบุตรด้วยตนเอง (n=258)		กลุ่มเลี้ยงบุตรด้วยตนเองบางส่วน (n=53)	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
25.	3.7636	.54586	3.5660	.93046
26.	3.8837	.53845	3.6415	.98243
27.	3.9031	.35603	3.8679	.34181
28.	3.7791	.58651	3.8302	.37906
29.	3.1395	1.26764	2.7358	1.40262
30.	3.1938	1.00642	3.0566	1.00795

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสเพ็ญ ชูนวน
อาจารย์ประจำภาควิชาการพยาบาลสูติ-นรีเวชและผดุงครรภ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร พันธุ์เมธาฤทธิ์
อาจารย์ประจำภาควิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
3. ดร.วรางคณา ชัชเวช
อาจารย์ประจำภาควิชาการพยาบาลสูติ-นรีเวชและผดุงครรภ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นางสาวฉมาพร หนูเพชร

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5310420006

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
พยาบาลศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2551

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

อาจารย์พยาบาล โครงการจัดตั้งคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี